

Een nieuwe Aristocratie?

Een kwantitatief onderzoek naar de ontwikkeling van het meritocratisch gehalte van Nederlandse regeringen van 1917 tot heden

Masterscriptie Bestuur en Beleid
Departement Bestuurs- en Organiseringswetenschap
Faculteit Recht, Economie & Bestuurs- en Organiseringswetenschap
Universiteit Utrecht

Jeroen Steegmans
5669723
j.n.m.steegmans@students.uu.nl

Eerste lezer: Dr. Koen Damhuis
Tweede lezer: Sam Muller MSc

23 juni 2021

Voorwoord

Beste Lezer,

Voor u ligt de scriptie *“Een nieuwe Aristocratie? Een kwantitatief onderzoek naar de ontwikkeling van het meritocratisch gehalte van Nederlandse regeringen van 1917 tot heden”*

Met dit onderzoek rond ik mijn master Bestuur en Beleid aan de Universiteit Utrecht af en hiermee komt een einde aan zes jaar studeren aan de Bijlhouwerstraat 6, een plek waar ik warme herinneringen aan koester, daarom vind ik het ook extra jammer dat er zo weinig fysiek onderwijs is geweest het afgelopen academisch jaar. Toch wil ik alle docenten bedanken die zich hebben ingezet om zo goed mogelijk onderwijs te faciliteren. Hoewel ik had gehoopt dat het laatste jaar van mijn studie er anders had uitgezien, kan ik toch terugkijken op een waardevol jaar waarin ik veel heb geleerd en nieuwe mensen heb leren kennen.

Sinds mijn eerste jaren bachelor aan USBO ben ik enorm geïnteresseerd in het thema diplomademocratie. Ik heb het altijd interessant gevonden om de maatschappij en mijn eigen leven te analyseren met dit thema in het achterhoofd. Het was voor mij dan ook al snel duidelijk dat het sluitstuk van mijn studietijd hiermee te maken moest hebben. In eerste instantie was ik meer normatief geïnteresseerd in wat het nu eigenlijk uitmaakt dat wij leven in een diplomademocratie waar de hoogstopgeleiden het voor het zeggen hebben. Al gauw werd mij duidelijk dat ik hier geen hele bestuurskundescriptie over kon gaan schrijven. Zodoende kwam ik uit bij dit onderzoek waar u nu de eerste pagina van leest. Dit onderzoek geeft een inkijkje in de afkomst van de Nederlandse bestuurlijke elite: de ministers.

Ik dank mijn scriptiebegeleider Koen Damhuis voor zijn goede begeleiding, enorme kennis en betrokkenheid. Wanneer ik op zondagmiddag een mailtje stuurde was het meer regel dan uitzondering dat ik twee uur later al een reactie had. Naast de inhoudelijke begeleiding heb ik fijne herinneringen aan de kleine gesprekjes over de écht belangrijke onderwerpen, waar de volgende vragen voorbijkwamen: Wat heb je gekookt afgelopen weekend? Welke stoof ga je binnenkort maken? Wat heb je daarbij gedronken? Koen, bedankt!

Daarnaast dank ik mijn groepsgenootje Nienke voor de vele belletjes waarin zowel het proces als de inhoud ter sprake kwam. Als laatste bedank ik mijn ouders onder wiens dak ik de laatste weken van de scriptieperiode heb mogen doorbrengen en die mij altijd hebben gesteund.

Jeroen Steegmans

23 juni 2021

Abstract

In dit scriptieonderzoek is onderzocht hoe het meritocratisch gehalte van Nederlandse regeringen zich heeft ontwikkeld sinds 1917. Voor alle ministers die deel hebben uitgemaakt van een regering in de onderzochte periode, is in kaart gebracht wat hun eigen opleidingsachtergrond is alsmede het opleidingsmilieu waaruit zij voortkomen.

Dit onderzoek sluit aan op maatschappelijke discussies en eerder onderzoek rondom de thema's diplomademocratie en meritocratie. Uit eerder onderzoek is al gebleken dat politieke functies bijna nog uitsluitend worden vervuld door hoger opgeleiden en dat dit de democratie in gevaar kan brengen met betrekking tot de thema's representativiteit, responsiviteit, verantwoording en legitimiteit. Dit onderzoek is een aanvulling op het gedane onderzoek doordat het een stap verder kijkt. Er wordt niet enkel gekeken naar het opleidingsniveau van ministers zelf, maar er wordt ook gekeken naar het opleidingsniveau van hun ouders. Voordat het meritocratisch gehalte kan worden bepaald, wordt in dit onderzoek eerst een strikte scheiding gemaakt tussen twee definities van meritocratie. Een "enge" definitie waarin het meritocratisch gehalte enkel wordt bepaald door naar het opleidingsniveau van de minister zelf te kijken, en een "brede" definitie die het opleidingsmilieu waaruit een minister afkomstig is meeneemt. Het meritocratische gehalte bekijken volgens de brede definitie is wat vernieuwend is aan dit onderzoek.

Dit onderzoek laat zien hoe het meritocratisch gehalte van Nederlandse regeringen zich heeft ontwikkeld sinds 1917. Door een datavisualisatie is te zien wat de samenstelling van een kabinet is met betrekking tot verschillende opleidingsmilieus. De belangrijkste bevinding lijkt te zijn hoe het opleidingsmilieu van ministers zich de afgelopen 30 jaar heeft ontwikkeld. Het meritocratisch gehalte neemt eerst toe, de opleidingsmilieus worden meer divers, en na verloop van tijd neemt deze diversiteit af, waarmee ook het meritocratisch gehalte afneemt. De oorzaak hiervan lijkt te liggen bij de democratisering van het onderwijs in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw, die er eerst voor zorgde dat ook mensen uit een lagere sociale klasse konden gaan studeren waardoor de sociale mobiliteit toenam. Maar vervolgens heeft dit emancipatieproces zichzelf ingehaald, doordat door sociale reproductie hoogopgeleide kinderen ook vaker hoogopgeleide ouders hebben. De gevolgen hiervan lijken zich ook te hebben afgetekend in de samenstelling van regeringen. Uit dit onderzoek blijkt dat ministers veelal uit hoogopgeleide milieus komen.

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Abstract	3
1. Inleiding	6
1.1 <i>Waarom ministers?</i>	11
1.2 <i>Casusselectie</i>	12
1.3 <i>Hoofdvraag en deelvragen</i>	13
1.3 <i>Maatschappelijke relevantie</i>	15
1.4 <i>Wetenschappelijke relevantie</i>	16
1.5 <i>Leeswijzer</i>	17
2. Theoretisch kader	19
2.1 <i>Wat bepaalt het meritocratisch gehalte van een regering?</i>	19
2.1.1 <i>Wat is een meritocratie?</i>	19
2.1.2 <i>Van aristocratie naar meritocratie</i>	21
2.1.3 <i>De minister als meritocraat</i>	22
2.1.4 <i>Tussen conclusie</i>	24
2.2 <i>Welke verwachtingen zijn er met betrekking tot de ontwikkeling van het meritocratisch gehalte van Nederlandse regeringen sinds 1917?</i>	25
2.2.1 <i>Institutionele factor</i>	25
2.2.2 <i>Democratisering van het onderwijs en haar gevolgen op korte en lange termijn</i>	27
2.2.3 <i>Partijspecifieke verwachtingen</i>	30
3. Onderzoeksopzet	32
3.1 <i>Onderzoeksbenadering</i>	32
3.2 <i>Dataverzameling</i>	32
3.2.1 <i>Regeringen</i>	33
3.2.2 <i>Beschrijving database</i>	34
3.2 <i>Data-analyse</i>	35
3.2.1 <i>Operationalisatie</i>	35
3.2.2 <i>Visualisatie</i>	37
3.3 <i>Validiteit en betrouwbaarheid</i>	38
3.3.1 <i>Validiteit</i>	38
3.3.2 <i>Betrouwbaarheid</i>	39
4. Resultaten	40
4.1 <i>Wat is de relatie tussen het opleidingsniveau van ministers en het opleidingsniveau van hun ouders?</i>	40
4.2 <i>Hoe heeft het opleidingsniveau van de ouders van ministers zich ontwikkeld sinds 1917?</i>	42
4.3 <i>Wat is het verschil per politieke partij in de ontwikkeling van het opleidingsniveau van de ouders van ministers?</i>	45
5. Conclusie en discussie	50
5.1 <i>Conclusie</i>	50
5.2 <i>Discussie</i>	52
5.3 <i>Aanbevelingen voor verder onderzoek</i>	53

Literatuurlijst	55
Bijlage 1	59

1. Inleiding

“Sinds 1881, in de hoogtijdagen van het censuskiesrecht, is het percentage academici in de Tweede Kamer niet meer zo hoog geweest” (Bovens, 2021). In 2018 was ongeveer 95 procent van de Kamerleden hoger opgeleid (WO en HBO), terwijl dit maar voor 29 procent van de gehele Nederlandse bevolking geldt (Remkes et al., 2018). Hierbij valt op dat 80 procent van alle Kamerleden over een academisch bul beschikt (Bovens, 2021). Net als in andere westerse democratieën zijn Nederlandse parlementariërs in de loop van de twintigste eeuw steeds hoger opgeleid. Gedurende het interbellum lag dit percentage ongeveer op 40 à 50 procent van de Kamerleden, eind jaren vijftig begon dit aantal te stijgen. Eind jaren zestig was al meer dan twee derde van het parlement hoger opgeleid. In de jaren daarna heeft deze stijging zich gestaag doorgezet, zodat vandaag de dag 95 procent van de Kamerleden hoger opgeleid is (Bovens & Wille, 2017). Eenzelfde beeld, weliswaar met een veel minder grote stijging door de jaren heen, geldt voor ministers. Tussen 1946 en 1984 was ongeveer 90 procent van de ministers hoger opgeleid, in 2016 is dit aantal tot 95 procent gestegen (Bovens & Wille, 2017). Dit komt overeen met de bevindingen van Gaxie (1983, p.446) die in Frankrijk laat zien dat hoe hoger je in de politieke pikorde komt, des te homogener de groep is. We zijn dus op het punt aangekomen dat er procentueel gezien evenveel hoger opgeleiden zijn in de Kamer als in het kabinet.

Het gegeven dat politici bijna allemaal hoger opgeleid zijn wordt door Bovens en Wille (2017) de “diplomademocratie” genoemd. Dit is een democratie die bestuurd wordt door de mensen met de hoogste formele diploma’s. Het is opmerkelijk dat juist onder politici het opleidingsniveau zo hoog is. Politieke posities zijn namelijk een van de weinige functies waarvoor geen formeel opleidingsniveau nodig is. In principe zou iedere burger, ongeacht formeel opleidingsniveau een politieke functie moeten kunnen bekleden. Dit is waar het onderzoek van Bovens en Wille zich op focust, zij brengen het opleidingsniveau van politici in kaart en problematiseren de scheefgroei tussen het opleidingsniveau van burgers enerzijds en politici anderzijds. Welke opleidingen tot “hoger” en “lager worden gerekend zal in hoofdstuk drie nader worden toegelicht.

Zoals vanaf 1848 de aristocratie van adel en patriciaat plaats moest maken voor de “geldaristocratie”, zo lijkt zich nu een nieuw soort aristocratie te manifesteren, namelijk de “onderwijsaristocratie”. Zoals eerder opgemerkt worden de politiek en in het bijzonder ministersposten gedomineerd door hoger opgeleiden waarbij de formele klasse waar zij uit voortkomen steeds minder uitmaakt. “In de laatste decennia is het merendeel van de universitair opgeleide ministers afkomstig uit middelbare of lagere sociale klassen” (Bovens

& Wille, 2016, p. 175). Aangezien opleidingsniveau zo dominant is geworden om toegang te krijgen tot de politieke elite is de vraag gerechtvaardigd of de “oude” klasseindeling die door Bovens en Wille wordt gehanteerd wel de juiste is. Wanneer de hoogste opleidingsniveaus, de hoogste posities bereiken is het logischer te kijken naar het opleidingsmilieu waaruit politici en specifiek ministers vandaan komen. Mensen van verschillende opleidingsniveaus raken namelijk steeds meer van elkaar vervreemd (Bovens, Dekker & Tiemeijer, 2014, p. 15; Dekker & Den Ridder, 2016, p. 6). Waar vroeger in de verzuilde samenleving mensen op basis van levensbeschouwelijke kenmerken gescheiden van elkaar leefden, geldt dit op zo’n zelfde manier tegenwoordig voor mensen van verschillende opleidingsniveau. Gesteld kan worden dat er een herzuiling plaats vindt op basis van opleidingsniveau.

Bovens en Wille (2017, p. 40) beschrijven dat tegenwoordig mensen van verschillende opleidingsniveaus elkaar nergens meer tegenkomen. Om te beginnen leven hoger opgeleiden veelal in de universiteitssteden, in vooroorlogse wijken of in de gegentrificeerde delen van de stad. Lager opgeleiden leven daarentegen eerder in voormalige fabriekssteden of in moderne buitenwijken. Daarbij is het zo dat in Nederland 85 procent van de huwelijken wordt gesloten tussen mensen van (bijna) hetzelfde opleidingsniveau. Slecht twee op de duizend huwelijken wordt gesloten tussen iemand met het laagste opleidingsniveau en het hoogste. Daarnaast hebben hoger en lager opgeleiden ook nog andere (politieke) voorkeuren (Bovens, Dekker & Tiemeijer, 2014, p. 15). Hoger opgeleiden zullen wanneer zij televisie kijken eerder naar de publieke omroep kijken en wanneer zij een krant lezen het NRC of de Volkskrant kiezen. Lager opgeleiden daarentegen zullen eerder naar programma’s van SBS6 kijken en, als zij al een krant lezen, is dit vaker de Telegraaf. Politiek gezien geven hoger opgeleiden hun voorkeur aan partijen als D66 en GroenLinks, daar waar lager opgeleiden, als ze al stemmen, vaker kiezen voor de SP of PVV (Bovens en Wille, 2017).

Toch kan men zichzelf de vraag stellen of het problematisch is dat de mensen met de hoogste diploma’s zwaar oververtegenwoordigd zijn in de politiek. Is het misschien niet zelfs een geruststellende gedachte dat politici over de meest gedegen academische vorming beschikken? Plato (2012) beschreef al in zijn *Politeia* hoe de diplomademocratie eigenlijk de meest ideale staatsvorm is. Alleen de meest intelligente en stabiele personen zouden de staat mogen besturen. Dit zijn mensen die na een selectieproces op basis van moed, beleid en inzicht worden verkozen. Zij werden bestempeld als personen met de “gouden” inborst. Dit waren de mensen die van jongs af aan door middel van studie werden klaargestoomd om ooit de staat te kunnen besturen. In de negentiende eeuw stelt John Stuart Mill hoe een gebrek aan intelligente mensen in het parlement het einde zou betekenen van de representatieve

democratie (Von Beyme, 2014). Meer recent beschrijft Rob Riemen (2009) in zijn boek *Adel van de geest, een vergeten ideaal* hoe een hoogopgeleide politieke elite ervoor zorgt dat de kwaliteit van het politieke debat en de besluitvorming toeneemt. In zijn visie moeten politici niet alleen het volk vertegenwoordigen, maar dienen zij ook initiatief te nemen en tevens de lange termijn belangen van het land bewaken.

Toch plaatsen Bovens en Wille (2017) de nodige kanttekeningen bij het idee dat de diplomademocratie de ideale staatsvorm zou zijn. Zij benoemen vier thema's die van belang zijn voor de democratie waarbinnen zich problemen voordoen: representativiteit, responsiviteit, verantwoording en legitimiteit.

Ten eerste de (descriptieve) representativiteit. Dit gaat over de vraag in hoeverre politici, wat betreft descriptieve kenmerken zoals geslacht, etniciteit en opleidingsniveau een afspiegeling zijn van de samenleving (Bovens & Wille, 2017). Zoals eerder gezegd is het Nederlandse parlement en kabinet wat opleidingsniveau betreft totaal geen afspiegeling van de samenleving. Een dergelijke afspiegeling is belangrijk omwille van twee redenen. Om te beginnen heeft een afspiegeling een symbolische waarde. Wanneer de politiek een afspiegeling is van de samenleving toont dit dat alle mensen in gelijke delen deelnemen aan de samenleving. Daarmee wordt getoond dat eenieder gelijkwaardig onderdeel uitmaakt van de samenleving (Philips, 2012). Daarnaast wordt descriptieve representatie door burgers ingezet als heuristiek om een inschatting te maken van de beleidsvoorkeuren van politici. Zodoende zien burgers zichzelf het liefst gerepresenteerd door mensen die op hen lijken (Heath, 2015). Wanneer de Tweede Kamer en de regering dus geen afspiegeling zijn van de bevolking, zullen burgers zich ook minder goed gerepresenteerd voelen.

Ten tweede de responsiviteit. Hiermee wordt bedoeld: de mate waarin politici de beleidsvoorkeuren en hiermee de belangen van de bevolking representeren. Uit onderzoek van Hakhverdian & Schakel (2017) blijkt dat de belangen van hoger opgeleide burgers beter in het parlement worden vertegenwoordigd dan die van lager opleiden. Met name op sociaal culturele thema's worden de opvattingen van hoger opgeleiden veel beter vertegenwoordigd. Op het thema van de multiculturele samenleving is er een congruentie van 94 procent voor hoogopgeleiden en politici, daar waar dit voor laagopgeleiden maar 59 procent is (Hakhverdian, 2015). Schakel en Van der Pas (2020) tonen in hun onderzoek zelfs een verband aan dat erop duidt dat hoger opgeleiden meer invloed hebben op het gemaakte overheidsbeleid. Beleidsveranderingen sluiten naarmate mensen hoger opgeleid zijn beter aan bij hun voorkeuren. Tevens tonen Schakel en Van der Pas (2020) aan dat dit geldt voor zowel sociaaleconomische als voor sociaal-culturele thema's. Hun voornaamste conclusie is

dat: “*policymaking in the Netherlands is dominated by a minority of highly educated citizens. This conclusion is important in understanding the educational divide, as it is both a consequence and cause of this divide. It is a consequence in the sense that it shows that differences in political views and behaviours between educational groups actually matter for the content of policy*” (p.14).

Ten derde de verantwoording: het moment wanneer beleid wordt geëvalueerd en politici tot verantwoording worden geroepen. Op dit gebied bestaat er een verschil tussen wat hoger opgeleiden belangrijk vinden en dat wat lager- en middelbaar opgeleiden vinden (Brons, 2014). Doordat er bijna alleen maar hoger opgeleiden in de politiek zitten, is hetgeen zij belangrijk vinden dominant in verantwoordingsprocessen. Het zijn immers de politici die verantwoordelijk zijn voor deze verantwoordingsprocessen. Doordat lager- en middelbaar opgeleiden hier niet bij worden betrokken, impliceert dit ook dat het perspectief van deze groep burgers niet belangrijk is in het verantwoordingsproces (Bovens & Wille, 2017, p.154).

Ten vierde de legitimiteit. Wat betreft *output* legitimiteit hoeft een diplomademocratie niet per se verkeerd te zijn. In theorie kan er beleid worden gemaakt – de *output* – waarmee in principe iedere burger, hoog of laag opgeleid, het eens kan zijn. Het bezwaar ligt bij de *input* legitimiteit. In een democratie is het namelijk óók van belang dat burgers het gevoel hebben dat zij ertoe doen, dat hun geluid gehoord wordt en dat zij ook de mogelijkheid hebben om invloed te hebben op het beleid. Anders gezegd: dat hun *input* ertoe doet (Bovens & Wille, 2017, p. 156). In een diplomademocratie klinkt het geluid van de hoger opgeleide burger vele malen harder dan dat van de middelbaar en lager opgeleide.

De ondertitel van het boek *Diploma Democracy* van Bovens en Wille (2017) is *The Rise of the Political Meritocracy*. Een ondertitel ontleend aan de titel van het boek van Michael Young uit 1958. Young beschrijft hoe de Britse klasse samenleving tussen 1945 en 2034 verandert van een aristocratie in een meritocratie. Een meritocratie is een samenleving waarin de meest verdienstelijke het voor het zeggen hebben. Meritocratie wordt door Young gedefinieerd als $IQ + \text{effort} = \text{merit}$ ($IQ + \text{inspanning} = \text{verdienste}$). Toegepast op onze moderne tijd betekent dit dat in een meritocratische samenleving de mensen met de juiste aanleg en die veel hebben gestudeerd komen bovendrijven en dus de staat zullen besturen. Anders gezegd: zij met de hoogste diploma's bepalen de koers van de staat (Bovens & Wille, 2017).

In tegenstelling tot in een aristocratie verkrijgt men in een meritocratie sociale status op eigen verdienste en niet door overerving of nepotisme. In een meritocratie kunnen zogeheten dubbeltjes, door scholing, kwartjes worden. Aangezien politici steeds hoger zijn opgeleid kan worden gesteld dat de politiek is gemitocratiseerd. Dit roept de vraag op of

hiermee inderdaad kan worden gesproken van een meritocratie. Het begrip ‘meritocratie’ kent in de wetenschap en literatuur geen eenduidige definitie, wordt vaak verschillend geïnterpreteerd en definities worden door elkaar gebruikt.

In dit onderzoek worden twee definities strikt onderscheiden. Een “enge” definitie en een “brede” definitie. Bij de enge definitie van meritocratie wordt er enkel gekeken naar het opleidingsniveau. Hierbij wordt verondersteld dat hoe hoger het opleidingsniveau, des te meritocratischer iets of iemand is. Onderzoek je aan de hand van deze definitie het meritocratisch gehalte van regeringen, dan is de regering met het hoogste aantal hoogopgeleiden het meest meritocratisch.

De brede definitie – en de voor dit onderzoek meest relevante definitie – van meritocratie ziet niet alleen op het opleidingsniveau van mensen zelf, maar kijkt ook naar hun afkomst. Een belangrijk aspect van meritocratie is namelijk dat bij selectieprocessen wordt uitgegaan van iemands capaciteiten en niet van diens afkomst (Van Pinxteren & de Beer, 2016, p.7). In het theoretisch kader zal verder worden ingegaan op het concept meritocratie.

De focus van dit onderzoek ligt op de afkomst van ministers, zodat het meritocratisch gehalte in brede zin van Nederlandse regeringen onderzocht. De afkomst die centraal staat is het opleidingsmilieu waaruit een minister afkomstig is. De relatie tussen het opleidingsmilieu en het ministerschap is nog niet eerder onderzocht. Zoals al eerder gememoreerd zijn bijna alle ministers hoogopgeleid, volgens de enge definitie van het begrip meritocratie kan er dus gesproken worden van een gemeritocratiseerde regering. De vraag is echter nog wat de invloed is van de afkomst van deze ministers en of zij deze positie echt enkel te danken hebben aan hun eigen verdiensten, of dat hun afkomst hierin toch nog een rol speelt. Wanneer afkomst wel een belangrijke rol speelt gaat dit ten koste van de twee doelstellingen van meritocratie, te weten doelmatigheid en rechtvaardigheid. Een meritocratie is doelmatig omdat de talenten en capaciteiten van burgers optimaal worden benut (de Beer, 2016, p. 9). Een meritocratie is rechtvaardig omdat iedereen gelijke kansen heeft om zijn talenten te ontwikkelen (de Beer, 2016, p. 9). Ook hierop zal in het theoretisch kader nader worden ingegaan.

1.1 Waarom ministers?

Dit onderzoek richt zich op de afkomst van ministers. Deze keuze heeft zowel praktische als inhoudelijke redenen. Praktisch gezien is er voor deze groep politici gekozen omdat van hen de meeste data beschikbaar is wat betreft hun afkomst. In eerste instantie was het de bedoeling te kijken naar het opleidingsmilieu van Tweede Kamerleden, zij vertegenwoordigen immers direct het volk. Na enig uitzoek werk kwam ik erachter dat als er gegevens bekend zouden moeten zijn over de afkomst van Tweede Kamerleden deze gegevens beschikbaar zouden zijn bij het Parlementair Documentatie Centrum (PDC). Dit houdt "zich bezig met het verzamelen en analyseren van data en het 'slim' ontsluiten van informatie over parlement en politiek" (PDC). Nadat ik zowel per mail als telefonisch contact met hen had gehad bleek de informatie over het opleidingsniveau van de ouders van Tweede Kamerleden niet te bestaan. Toen dacht ik over te kunnen stappen op het beroep van de ouders van Tweede Kamerleden om dit als proxy te kunnen gebruiken voor het opleidingsniveau. Na nader contact te hebben gehad met het PDC bleek ook deze informatie te beperkt om een gedegen onderzoek te kunnen doen. Omdat achtergrondgegevens over Kamerleden te beperkt waren heb ik navraag gedaan naar de achtergrondgegevens over ministers. Al gauw bleek dat wat betreft de beroepen van de ouders van ministers genoeg bekend was om een onderzoek uit te kunnen voeren. In hoofdstuk drie zal een verdere toelichting worden gegeven op de dataverzameling.

Meer inhoudelijk sluit de focus op ministers in plaats van Kamerleden aan bij een verschuiving van de macht in ons staatsbestel. Sinds begin jaren tachtig is het zwaartepunt van het parlement verschoven naar het kabinet (Koole, 2018). Met andere woorden: de uitvoerende macht heeft steeds meer invloed gekregen op de wetgevende macht. Ruud Koole noemt dit de gouvernementalisering van de overheid (Koole, 2018) en hoogleraar staatsrecht Wim Voermans noemt het in zijn recent verschenen boek de 'verbestuurlijking' (Voermans, 2021, p.65). Zo is er op maandag het 'coalitieoverleg', een overleg met de premier, vicepremier(s) en de fractievoorzitters van de regeringsfracties. Op donderdag, de dag voor de ministerraad, heeft iedere regeringspartij het zogeheten 'bewindsliedenoverleg' waarbij de ministers, staatssecretarissen, de fractievoorzitters van de Eerste en Tweede Kamer en de partijvoorzitter aanwezig zijn. Het doel hiervan is de eenheid binnen de partij proberen te bewaren (Koole, 2018). Tenslotte worden er steeds dikkere regeerakkoorden gesloten waarin een regeerperiode volledig wordt dichtgetimmerd. Oneerbiedig gezegd functioneren Kamerleden op deze manier alleen nog als stemkastjes. Doordat ministers inmiddels zoveel invloed hebben op de wetgevende macht zijn zij (deels) op de stoel van de

volksvertegenwoordigers terechtgekomen. Wat je ook van deze verbestuurlijking moge vinden, feit blijft dat ministers hierdoor ook meer opereren als volksvertegenwoordiger. In dit licht is het interessant om voor dit onderzoek te focussen op ministers.

1.2 Casusselectie

Zoals hierboven al is beschreven richt dit onderzoek zich op de afkomst van ministers. Vanuit zowel praktische als inhoudelijke overwegingen is er gekozen te kijken naar de afkomst van ministers sinds 1917. De praktische reden is dat de data van het PDC waarover ik kon beschikken beschikbaar was vanaf 1917. De inhoudelijke reden is dat dit het moment in de geschiedenis is waarin het kiesstelsel de vorm krijgt die het vandaag de dag nog heeft. In 1917 werd het algemeen mannenkiesrecht en het stelsel van evenredige vertegenwoordiging ingevoerd, met twee jaar later in 1919 het algemeen vrouwenkiesrecht (Van den Berg, 1983). Zodoende is de hele periode (afgezien van de stemgerechtigde leeftijd) die wordt onderzocht gelijk wat betreft welke mensen formeel invloed hebben op de politiek.

Dit kwantitatieve onderzoek is een *single case study* en is descriptief van aard. Het onderzoek voldoet aan de twee vereisten die Halperin en Heath (2020) stellen aan een goede case study. Ten eerste is de interne validiteit zeer hoog, omdat met dit onderzoek wordt gekeken naar de volledige populatie (ministers tussen 1917 en heden). De externe validiteit van dit onderzoek, dus in hoeverre resultaten van dit onderzoek ook iets zeggen over andere (westerse) landen, wordt gewaarborgd doordat Nederland een *least-likely case* is. Een *least-likely case* heeft het kenmerk dat wanneer iets voor een dergelijke casus geldt, het ook voor andere casus moet gelden: *“if a theory can make it here, it can make it anywhere”* (Halperin & Heath, 2020, p.237). Voor dit onderzoek houdt dit in dat de resultaten en de hieraan verbonden conclusies voor Nederland welhaast ook zeker van toepassing zullen zijn op landen die minder egalitair zijn dan Nederland en waar er meer sprake is van een klassensamenleving. Klassensamenleving in de zin van dat waar je wieg heeft gestaan nog wel degelijk uitmaakt voor waar je later terecht kan komen. Wanneer zou blijken dat in Nederland de afkomst van een minister nog degelijk een rol speelt om minister te kunnen worden, dan is het waarschijnlijk dat dit in landen als Groot-Brittannië en Frankrijk ook het geval zal zijn. Zo bestaan in Groot-Brittannië de Grammar schools, waarvan Eton College een zeer bekende is. Dit is een systeem van zeer selectieve privéscholen dat gelijktijdig bestaat naast het systeem van “normale”, door de overheid gefinancierde staatsscholen. De Britse *upperclass* stuurt zijn kinderen naar deze privéscholen om vervolgens naar de elite-universiteiten zoals Oxford en Cambridge (Oxbridge) te gaan (Bovens & Wille, 2017). Deze instituten zijn dé

kweekvijvers voor de Britse politieke elite. Hetzelfde geldt voor de Franse *Grandes écoles* waarvan het Science Po en Ecole nationale d'administration (ENA) de bekendste zijn (Bovens & Wille, 2017). Weliswaar is de Nederlandse politieke elite voor het overgrote deel hoger opgeleid, toch komen zij niet van zulke exclusieve universiteiten, simpelweg omdat een dergelijk systeem niet bestaat, waarmee Nederland als meer egalitair kan worden verondersteld.

1.3 Hoofdvraag en deelvragen

Om het bovenstaande te kunnen onderzoeken is de volgende hoofdvraag geformuleerd die centraal staat in dit onderzoek:

Hoe heeft het meritocratisch gehalte van Nederlandse regeringen zich ontwikkeld sinds 1917?

Om deze hoofdvraag te kunnen beantwoorden zijn enkele deelvragen geformuleerd. De eerste twee zijn de theoretische deelvragen, deze zullen worden beantwoord aan de hand van de bestaande literatuur. De laatste drie zijn de empirische deelvragen, deze worden beantwoord aan de hand van een datavisualisatie uit eigen empirisch onderzoek.

Theoretische deelvragen:

1. Wat bepaalt het meritocratisch gehalte van een regering?

Met het beantwoorden van de eerste deelvraag wordt eerst uiteengezet wat een meritocratie nu precies is en met welke aspecten daarvan rekening wordt gehouden in het verdere onderzoek. Het antwoord op deze vraag vormt het theoretische fundament onder de rest van het onderzoek.

2. Welke verwachtingen kunnen er op basis van de bestaande literatuur worden opgesteld m.b.t. de ontwikkeling van het meritocratische gehalte van de Nederlandse regeringen sinds 1917?

Het antwoord op deze vraag brengt in kaart wat er op dit moment bekend is over de ontwikkeling van het meritocratische gehalte van Nederlandse regeringen. Deze ontwikkeling wordt geduid aan de hand van verscheidene ontwikkelingen. Hierbij zullen theoretische verwachtingen worden opgesteld over wat mogelijk zal blijken uit het empirische gedeelte van dit onderzoek.

Empirische deelvragen:

3. Wat is de relatie tussen het opleidingsniveau van ministers en het opleidingsniveau van hun ouders?

Een antwoord op deze deelvraag zal inzicht bieden uit wat voor een soort opleidingsmilieu ministers afkomstig zijn, uitgesplitst naar het opleidingsniveau van ministers zelf. Hierdoor zal de relatie tussen het ouderlijk opleidingsniveau en deze van de minister zelf duidelijk worden.

Omdat er te weinig data beschikbaar zijn over het daadwerkelijke opleidingsniveau van de ouders van ministers, is er gekeken naar het beroepsniveau van het beroep van de vader van een minister. Het beroepsniveau correspondeert met vijf typen van opleidingsniveau namelijk: elementair, lager, middelbaar, hoger en academisch. Zodoende kan afgeleid worden uit wat voor een opleidingsmilieu een minister afkomstig is.

4. Hoe heeft het opleidingsniveau van de ouders van ministers zich ontwikkeld sinds 1917?

Het antwoord op deze deelvraag vormt het empirische fundament voor de beantwoording van de hoofdvraag. Een antwoord zal kunnen worden gegeven door middel van een datavisualisatie van de ontwikkeling van het opleidingsniveau van de ouders van ministers. Dit door alle kabinetten sinds 1917 naast elkaar te weergeven.

5. Wat is het verschil per politieke partij in de ontwikkeling van het opleidingsniveau van de ouders van ministers?

Het antwoord op deze deelvraag zal helpen verklaringen te geven voor de beantwoording van de hoofdvraag. Partijspecifieke ontwikkelingen zullen worden gevisualiseerd en vervolgens geduid aan de hand van de theorie.

1.3 Maatschappelijke relevantie

Wekelijks verschijnen er in de media wel berichten over onderwerpen die de thema's diplomademocratie en meritocratie raken. Zo was Ron Meyer, FNV-vakbondsman en voormalig partijvoorzitter van de SP 13 juni 2021 te gast bij *Buitenhof* om te spreken over zijn boek *De Onmisbaren*. Een boek dat gaat over een onzichtbare sociale klasse waartoe schoonmakers, beveiligers en thuiszorgmedewerkers behoren. In zijn ogen heeft de bestuurlijke elite, die bijna exclusief uit hoger opgeleiden bestaat geen oog voor de groep waarover zij beslist. Hij zegt dat wel eens vergeten wordt dat twee derde van de maatschappij niet hoger opgeleid is (Buitenhof, 2021). Op 9 juni 2021 stond in *De Groene* een artikel over hoe Nederland een diplomasamenleving is en waarom dat diploma steeds belangrijker wordt voor je levenskansen (De Groene, 2021). Op 26 mei 2021 verscheen in *De Volkskrant* een artikel getiteld "*De Kamer is een reservaat voor hogeropgeleiden en dat moet anders, vindt dit Kamerlid*". In deze column wordt het pleidooi van CDA-kamerlid Derk Boswijk aangehaald die stelt dat praktisch geschoolde mensen amper nog in de Tweede Kamer te vinden zijn en dat daardoor burgers zich niet meer herkennen in wat er in het parlement gebeurt (Volkskrant, 2021).

De drie genoemde voorbeelden zijn maar een kleine greep uit hetgeen allemaal geschreven wordt over onderwerpen die raken aan de diplomademocratie en meritocratie. Deze scriptie sluit dan ook aan op deze bredere discussie. Met dit onderzoek wordt er meer inzicht geboden in de sociale afkomst van ministers. De focus ligt hierbij op het opleidingsmilieu waaruit een minister afkomstig is. Dit inzicht zal meer helderheid bieden over hoe meritocratisch ministersposten nu werkelijk zijn. Met dit onderzoek wordt namelijk in kaart gebracht of ministersposten nu daadwerkelijk voor mensen uit alle lagen van de bevolking toegankelijk zijn. Samenvattend: of dubbeltjes nog wel kwartjes kunnen worden?

Inzicht hierin is ook maatschappelijk relevant als gekeken wordt naar de vier bezwaren die Bovens en Wille (2017) benoemen bij de diplomademocratie. Hoe legitiem is beleid bijvoorbeeld dat enkel wordt gemaakt door mensen die hoogopgeleid zijn en ook uit een dergelijk milieu komen? In aanloop van de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 pleitte Wopke Hoekstra voor een verkorting van de Werkloosheidswet (WW), met het standpunt "Het is voor mensen nodig om werk te hebben, want je houdt er ook levensgeluk aan over" (AD, 2021). Om dit standpunt te ondersteunen stelde hij dat zijn vader – die eigenlijk al met pensioen is – nog wekelijks als arts patiënten ziet. Als je referentiekader is dat je vader arts is en hij nog steeds kan werken is het standpunt van Hoekstra begrijpelijk. Maar wat nu als Hoekstra was opgegroeid met een vader die als stratenmaker werkzaam was, zou hij dan tot

de conclusie komen dat zijn vader nog wekelijks omwille van “levensgeluk” in weer en wind tegels legt?

Het hierboven genoemde punt gaat ook op voor de responsiviteit van ministers. Wanneer ministers zelf niet uit een hoger opgeleid milieu komen, maar dit zelf wel zijn, dan weten zij op zijn minst hoe het is om op te groeien in een milieu waar een universitaire bul of hbo-diploma niet de norm is. Zo hebben zij misschien wel oog voor problemen die hen zelf niet direct treft.

Dit onderzoek is verder breder relevant dan dat het alleen maar inzicht verschaft in de afkomst van ministers. Voor Tweede Kamerleden geldt eveneens dat bijna iedereen hoger opgeleid is. Hiermee is het voorstelbaar dat de resultaten die gelden voor ministers in meer of mindere maten ook gelden voor Kamerleden. Beide groepen zijn immers politici en veel ministers kennen een verleden (of toekomst) als Tweede Kamerlid. Hierdoor zal dit onderzoek dus ook inzichten bieden in de ontwikkeling van de afkomst van politici in het algemeen.

Daarnaast zou dit onderzoek – misschien ietwat onbescheiden – concreet relevant kunnen zijn met het oog op de aankomende kabinetsformatie. Dit onderzoek gaat namelijk over de ontwikkeling van het meritocratisch gehalte van Nederlandse regeringen en daarmee over de samenstelling van een kabinet. Het zou goed zijn als de inzichten die uit dit onderzoek voortkomen bewustzijn creëren van het concept meritocratie in relatie tot de samenstelling van een kabinet.

Tenslotte kan dit onderzoek aanleiding zijn om een verdere maatschappelijke discussie te voeren over of meritocratie niet eigenlijk een mythe is en of meritocratische principes wel leidend zouden moeten zijn in een “gezonde” democratie. Politiek filosoof Michael Sandel schijft in zijn boek de *The Tyranny of Merit* (2020) hierover dat een samenleving gebaseerd op meritocratische principes eigenlijk helemaal niet zo eerlijk en wenselijk is als waar van uit wordt gegaan wanneer het over meritocratie gaat. Volgens Sandel creëert meritocratie vooral een samenleving van winnaars en verliezers. In een samenleving waarin succes enkel je eigen verdienste is, is falen derhalve je eigenschuld.

1.4 Wetenschappelijke relevantie

Door Bovens en Wille (2017) is het concept diplomademocratie zorgvuldig uitgelegd. Hun onderzoek focust zich voornamelijk op het opleidingsniveau van politici zelf en dit is dan ook wat zij problematiseren. Met dit scriptieonderzoek wordt er een stap verder gekeken. Er wordt niet zozeer gekeken naar het opleidingsniveau van de ministers zelf, maar er wordt

onderzocht of er een verband bestaat tussen een plek aan tafel in de ministerraad en de schoolbankjes waarin de ouders hebben gezeten.

In 1991 heeft Secker onderzoek gedaan naar de sociale herkomst van ministers. In 2016 is door Bovens en Wille (2016) voortgebouwd op Secker (1991), waarbij zij de data hebben aangevuld tot 2007. Om de afkomst van ministers te bepalen maakten zij allen gebruik van de zes strata van Van Tulder (1962). Door samen te voegen kwamen zij tot een hoge klasse, middenklasse en lage klasse. Door zowel Secker als door Bovens en Wille worden de data op hoog geaggregeerd niveau weergegeven.

Wat betreft hoe er wordt omgegaan met de data verschilt dit onderzoek op twee punten met dat van Secker en van Bovens en Wille. Ten eerste wordt in dit onderzoek geen gebruik gemaakt van de zes strata van Van Tulder (1962). Met die wijze zou in kaart worden gebracht wat de sociale status is van een bepaald beroep. Aangezien dit onderzoek zich focust op het opleidingsniveau is er gebruik gemaakt van de Standaard Beroepenclassificatie 1992 (SBC-92) van het CBS. Deze biedt de mogelijkheid om de beroepen in te delen in vijf categorieën die elk corresponderen met een bepaald opleidingsniveau. Hierop wordt in hoofdstuk drie nader ingegaan. Daarnaast worden in deze scriptie de data specifiek uitgesplitst, per kabinet sinds het kabinet Cort van der Linden (1913-1918) en per (relevante) politieke partij wordt het opleidingsniveau van de ouders van ministers in kaart gebracht. Daarbij wordt in dit onderzoek gebruik gemaakt van gegevens tot en met het thans demissionaire kabinet Rutte III (2017-heden), daar waar eerder onderzoek maar ging tot en met 2007.

Daarnaast is dit onderzoek het eerste onderzoek dat strikt de twee eerdergenoemde definities van meritocratie scheidt. In onder andere het onderzoek van Bovens & Wille (2016; 2017) worden de enge en brede definities nog wel eens door elkaar gebruikt, hetgeen voor verwarring zorgt wanneer gesproken wordt over “hoe meritocratisch” iets is. Dit onderzoek probeert dus een bijdrage te leveren aan meer helderheid rondom het begrip meritocratie.

1.5 Leeswijzer

Na deze inleiding gaat deze scriptie in hoofdstuk 2 verder met het theoretisch kader. In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de theoretische deelvragen, door eerst in te gaan op wat het meritocratisch gehalte van een regering bepaalt en dus hoe het begrip meritocratie wordt gebruikt. Vervolgens wordt geduid welke verwachtingen er zijn met betrekking tot de ontwikkeling van het meritocratisch gehalte van Nederlandse regeringen. In hoofdstuk 3, de onderzoeksopzet, wordt de onderzoeksbenadering toegelicht, wordt uitgelegd hoe de data

zijn verzameld, verwerkt en geanalyseerd. Daarna wordt er gereflecteerd op de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek. In het resultatenhoofdstuk, hoofdstuk 4, wordt door een datavisualisatie en een koppeling met de theorie antwoord gegeven op de empirische deelvragen van dit onderzoek. Als laatste worden in de conclusie en discussie de belangrijkste bevindingen gepresenteerd en vindt er een kritische reflectie plaats op het onderzoek met betrekking tot de beperkingen en relevantie. Tot slot worden er aanbevelingen gedaan voor vervolgonderzoek

2. Theoretisch kader

In het theoretisch kader wordt antwoord gegeven op de twee geformuleerde theoretische deelvragen. Deze vragen worden beantwoord op basis van de bestaande literatuur. Antwoorden op deze vragen vormen een opmaat tot de beantwoording van de hoofdvraag.

2.1 Wat bepaalt het meritocratisch gehalte van een regering?

Om tot een antwoord te komen op de eerste deelvraag wordt eerst uiteengezet wat een meritocratie nu exact is en hoe dit concept in dit onderzoek verder wordt gebruikt. Vervolgens wordt dit begrip gekoppeld aan het ambt van minister om zo een overzicht te bieden van de voorwaarden waaraan een meritocratische minister moet voldoen, en dus wat het meritocratisch gehalte van een regering bepaalt.

2.1.1 Wat is een meritocratie?

Meritocratie kent geen eenduidige definitie, maar om het concept beter te begrijpen begin ik met een toelichting op de definitie van Michael Young (1958). De meritocratische formule die Young opstelde is de volgende: $I.Q. + \text{effort} = \text{merit}$ ($IQ + \text{inspanning} = \text{verdienste}$). In het kort: intelligentie en inspanning zijn de twee ingrediënten die bepalen waar je terecht komt. Ben je slim en werk je hard, dan zal je op de hoogste posities terechtkomen. Ben je dom en lui dan zal je het niet ver schoppen in de samenleving.

Volgens Jonathan Mijs (2016), kan het concept meritocratie in drie elementen worden uitgesplitst. 1) carrières staan open voor talent; 2) kansen in het onderwijs zijn afgestemd op aangeboren vermogen; en 3) *achievement* (individuele prestaties) en niet *ascription* (sociale of etnische afkomst) vormen de basis voor sociale ongelijkheid. Het eerste element toont dat functies en posities bereikbaar moeten zijn voor iedereen die hiervoor de capaciteiten heeft, en dat deze posities dus niet toegekend worden op basis van bijvoorbeeld nepotisme. Het tweede element heeft betrekking op het idee dat door onderwijs mensen hun talenten kunnen ontwikkelen en dat er zodoende geen talent verloren gaat. Het derde element gaat uit van het idee dat een samenleving het meest efficiënt functioneert wanneer de mensen die het “beste” zijn, het best worden beloond (Mijs, 2016).

Een meritocratische samenleving wordt door velen gezien als nastrevenswaardig. Een dergelijke samenleving verenigt namelijk twee doelstellingen: doelmatigheid en rechtvaardigheid (de Beer, 2016, p. 9; Sandel, 2020). In de meritocratische samenleving worden maatschappelijke posities verdeeld op basis van persoonlijke “verdiensten” (*merites*). Maatschappelijke posities worden dan verdeeld op basis van wat mensen zelf

presteren, en niet op basis van hun sociale afkomst (de Beer, 2016). Die samenleving zou doelmatig zijn omdat ieders talenten optimaal worden benut en mensen deze kunnen inzetten daar waar deze het best tot hun recht komen. Eveneens is dit een rechtvaardige samenleving omdat mensen gelijke kansen krijgen hun talenten te ontwikkelen en deze vervolgens in te zetten daar waar er vraag naar is (de Beer, 2016, p. 9; Sandel, 2020, p. 34). Binnen het meritocratische ideaal is discriminatie op basis van niet-relevante kenmerken – zoals sekse, kleur of geaardheid – uitgesloten. Het is een ‘open’ samenleving waarin iedereen gelijke (start)kansen heeft op maatschappelijk succes (de Beer, 2016).

Het hierboven beschreven meritocratisch “ideaal” klinkt misschien als een ware utopie, waarin eenieder kan woekeren met zijn of haar talenten en je slechts begrensd wordt door zijn natuurlijke aanleg. Toen Michael Young in 1958 zijn boek *The Rise of the Meritocracy* schreef, en hiermee het woord ‘meritocratie’ introduceerde, beschreef hij juist het tegenovergestelde van een utopie namelijk: een dystopie. Hij beschrijft hier hoe een meritocratie kan ontaarden in een nieuw soort klassensamenleving waarin de scheidslijnen in de maatschappij nog hardnekkiger zijn dan in de vroegere aristocratische industriële klassensamenleving. Naar hedendaagse middelen en maatstaven worden de scheidslijnen in een meritocratie bepaald door het verschil in opleidingsniveau tussen mensen.

In de meritocratische samenleving speelt onderwijs een belangrijke rol. Via het onderwijs wordt namelijk de intelligentie en het talent van mensen ontwikkeld. Nadat deze ontwikkeling heeft plaatsgevonden kan deze worden ingezet op posities die het best passen bij de persoonlijke capaciteiten. De sociale afkomst van een kind speelt hierbij geen (directe) rol (de Beer, 2016). Samengevat: slimme kinderen met doorzettingsvermogen uit lagere sociale klassen hebben zo evenveel kans op maatschappelijk succes als kinderen uit hogere klassen (de Beer, 2016).

Indirect kan er wel een relatie bestaan tussen kansen en sociale achtergrond. IQ wordt voor een groot deel overgedragen van ouder op kind. Dit kan genetisch gebeuren (*nature*) of het is het resultaat van de opvoeding en socialisatie (*nurture*). In de transitie van een aristocratische naar een meritocratische samenleving zullen getalenteerde “slimme” kinderen uit een lagere sociale klasse een trede kunnen klimmen op de maatschappelijke ladder, en zullen de minder getalenteerde “dommere” kinderen uit hogere sociale klasse een stap omlaag zetten. Zodoende is er sprake van op- en neerwaartse sociale mobiliteit (de Beer, 2016, p 10). Michael Young schetst hoe zodra deze meritocratie is gerealiseerd opnieuw een klassensamenleving ontstaat. Intelligente ouders met een hoge maatschappelijke status zullen over het algemeen intelligente kinderen krijgen en minder intelligente ouders minder

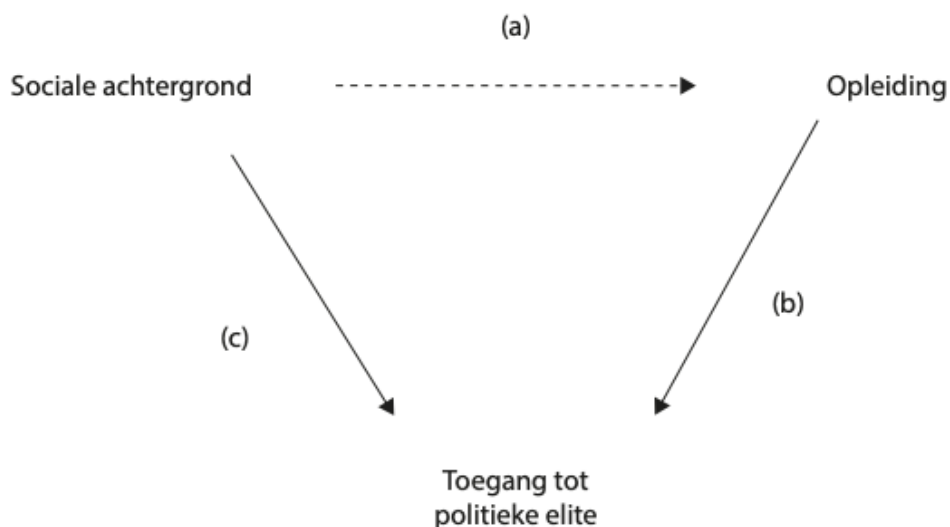
intelligente kinderen. Zo manifesteert zich dus een klassensamenleving, die anders dan de “oude” aristocratie, direct wordt doorgegeven via het IQ en waar juist weinig sociale mobiliteit meer mogelijk is (de Beer, 2016).

Aangezien er weinig databronnen zijn over het IQ van mensen en dit weinig zegt over hun maatschappelijke positie, zal in dit onderzoek gebruik worden gemaakt van het hoogst behaalde opleidingsniveau. Dit is ook de belangrijkste maatstaf die wordt gehanteerd om succes te meten in een meritocratisch systeem. Vandaar dat in dit onderzoek wordt gekeken naar het opleidingsniveau van de ouders van ministers.

2.1.2 Van aristocratie naar meritocratie

Bovens en Wille (2016; 2017) nemen een meritocratisering van de politiek waar. Dit is “een toename van hogere opleidingskwalificaties onder de bekleders van politieke ambten” (2016, p. 166). Bovens en Wille hanteren hiermee dus de enge definitie van meritocratie. De Nederlandse politiek-bestuurlijke elite is in de loop der jaren veranderd van een aristocratische elite in een meritocratische, academische elite. Deze moderne politieke meritocratie noemen Bovens en Wille de diplomademocratie, oftewel een democratie gedomineerd door burgers met de hoogste formele diploma’s (2017). Aan de hand van onderstaande figuur valt de meritocratisering van de politiek – dus de overgang van aristocratie naar meritocratie – goed te begrijpen.

Figuur 2.1: Sociale achtergrond, opleiding en toegang tot de politieke elite

Bron: Bovens & Wille, 2016, p. 176

De figuur is gebaseerd op het klassieke OED-figuur uit de sociologie die het effect van meritocratisering modelleert (Breen, 2004). In een aristocratie is pijl C de beste verklaring voor de toegang tot de politieke elite, in een aristocratie is afkomst immers bepalend voor de maatschappelijke en politieke posities die men kan bereiken. Zo was rond 1900 64 procent van de Nederlandse ministers van adel of maakte deel uit van het patriciaat (Secker, 1991, p. 52). In een “perfecte” meritocratie daarentegen speelt afkomst geen bepalende rol voor het bereiken van bestuurlijke posities, vandaar dat in dat geval pijl B de beste verklaring is voor de toegang tot de politieke elite. Zoals eerder geconstateerd is onderwijs de motor achter de meritocratie (Bovens & Wille, 2017, p. 19-20). Door het onderwijs krijgt ieder de kans zijn of haar talenten te ontwikkelen en het beste uit zichzelf te halen. In de tijd dat de samenleving is veranderd van een aristocratie naar een meritocratie is het gewicht verschoven van pijl C naar pijl B. Echter, in dit onderzoek is pijl A eigenlijk de interessantste. Dit impliceert dat sociale afkomst doorwerkt in de toegang tot onderwijsmogelijkheden en daardoor de toegang tot het bekleden van een ministerspost. De vraag die hier centraal staat is nu juist of dit zo is: of er inderdaad sprake is van een indirecte invloed van sociale afkomst op toetreding tot de politieke elite. De sociale afkomst waarnaar wordt gekeken is het opleidingsmilieu waaruit een minister afkomstig is. Concluderend moet dus worden onderzocht wat de indirecte invloed van het opleidingsniveau van de ouders van ministers is op het bekleden van het ministers ambt.

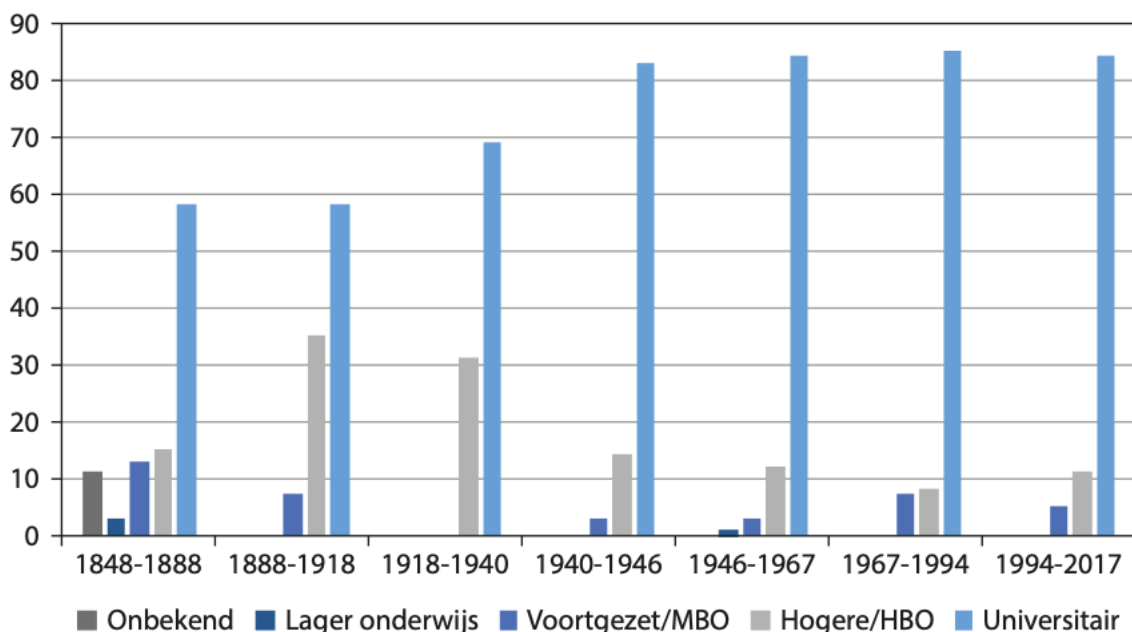
2.1.3 De minister als meritocraat

In de negentiende eeuw waren de “heeren van stand” uit de aristocratie nog zwaar oververtegenwoordigd in zowel de Tweede Kamer als in het kabinet. Tot de grondwetswijziging van 1848 waren politieke ambten immers uitsluitend voorbehouden aan mensen uit de aristocratie. Vanaf 1848 werd constitutioneel gezien de formele aristocratie vervangen door een “geldaristocratie”. Uit welke stand je afkomstig was maakte niet meer uit, maar er bestond nog steeds een zeker census die verband hield met de hoeveelheid vermogen (Secker, 1991, p. 41). In het tijdvak 1848 tot 1888 had twee derde van de Kamerleden en ministers een adellijke titel of was deze afkomstig uit het patriciaat. In tegenstelling tot in de Tweede Kamer behielden de aristocraten hun twee derde aandeel in de Nederlandse kabinetten tot 1918 (Secker, 1991, p. 52). Na 1918 nam het aantal edellieden en patriciërs onder ministers gestaag af. In het tijdvak 1918 tot 1946 bestond nog maar een kwart van de ministers uit aristocraten, tussen 1946 en 1967 zestien procent en tussen 1967 en 1990 had nog maar acht procent een aristocratische achtergrond (Secker, 1991, p. 52). Uit de drie

kabinetten Rutte kan alleen Kasja Ollongren tot de groep aristocraten worden gerekend Haar van oorsprong Fins adellijke familie werd in 2002 in de Nederlandse adel ingelijfd (Parlement.com).

De aristocratie van adel en patriciaat heeft in de loop van de parlementaire geschiedenis plaats moeten maken. Het opleidingsniveau van een minister is tegenwoordig belangrijker dan of iemand wel of niet van adel is. De vraag is of hiermee sprake is van een meritocratisering van de politiek. Wanneer alleen het opleidingsniveau van ministers zelf in ogenschouw wordt genomen en dus uit wordt gegaan van de enge definitie van meritocratie, dan zijn Nederlandse regeringen in de loop der tijd steeds meritocratischer geworden. Zoals in figuur 2.2 is te zien zijn Nederlandse ministers van oudsher zeer hoog opgeleid. Sinds 1940 lijkt een universitair diploma een *conditio sine qua non* voor het ministerschap (Bovens en Wille, 2016, p. 171). Sindsdien is meer dan 80 procent academisch geschoold en kan 90 procent van de ministers tot de hoger opgeleiden worden gerekend. Van de eenentwintig ministers die deel hebben uitgemaakt van het kabinet Rutte III hebben er twintig aan een universiteit gestudeerd, waarvan negentien ook het diploma behaalden (Bas van 't Wout voltooide zijn studie geschiedenis niet). Hugo de Jonge is de enige minister met “slechts” een hbo-diploma (Parlement.com).

Figuur 2.2: Opleidingsniveau van ministers in Nederland 1848-2017 (%)

Bron: Bovens & Wille, 2016, p. 171

Het feit dat in Nederland bijna alle ministers aan een universiteit hebben gestudeerd is niet uniek. In 2016 bestonden de regeringen van België, Duitsland, Frankrijk en Groot-Brittannië voor meer dan 90 procent uit academici; voor de eerste twee gold dat dit zelfs honderd procent was (Bovens en Wille, 2017, p. 118).

Deze enge definitie van meritocratie gaat voorbij aan de rol die de afkomst van een minister speelt. In het empirische deel van dit onderzoek zal meer inzicht worden geboden in het meritocratische gehalte volgens de brede definitie van meritocratie.

2.1.4 Tussen conclusie

In deze tussenconclusie wordt antwoord gegeven op de eerst theoretische deelvraag “wat bepaalt het meritocratisch gehalte van een regering”. De beantwoording van deze vraag valt in tweeën uiteen. In een meritocratie hebben de meest verdienstelijken het voor het zeggen. Het behaalde opleidingsniveau van een persoon is de belangrijkste proxy om de mate van verdienstelijkheid te meten. Volgens de enge definitie van meritocratie wordt het meritocratisch gehalte van een regering behaald door het opleidingsniveau van ministers zelf.

Deze enge definitie gaat echter voorbij aan een ander belangrijk aspect van meritocratie, namelijk dat niet *ascription* de belangrijkste voorwaarde is maar juist *achievement*. Dit houdt in dat je een positie verdient puur door je eigen toedoen en dat afkomst hierin geen rol speelt. Deze vorm sluit aan op de brede conceptualisering van meritocratie. In het empirische gedeelte van dit onderzoek zal worden gekeken wat de relatie is tussen het ouderlijk opleidingsniveau en het verkrijgen van een ministerspost. Hiermee wordt dus voortgebouwd op de brede conceptualisering van meritocratie.

2.2 Welke verwachtingen zijn er met betrekking tot de ontwikkeling van het meritocratisch gehalte van Nederlandse regeringen sinds 1917?

Op basis van de literatuur zullen er theoretische verwachtingen worden opgesteld over de ontwikkeling van het meritocratisch gehalte van Nederlandse regeringen, waarmee antwoord wordt gegeven op de tweede theoretische deelvraag. Om tot een beantwoording te komen van deze deelvraag worden er een drietal mogelijke verklaringen worden gegeven voor de ontwikkeling van het meritocratische gehalte van Nederlandse regeringen. Te weten: de institutionele factor, de democratisering van het onderwijs en haar gevolgen op korte en lange termijn en als laatste partij specifieke verklaringen.

In de vorige deelvraag is uiteengezet wat het begrip meritocratie precies inhoudt en wat het meritocratische gehalte van een regering bepaalt. Enerzijds gaat het om de meest verdienstelijke, gemeten aan de hand van het hoogst behaalde opleidingsniveau. Anderzijds is het van belang dat een positie op basis van eigen talent en inzet wordt behaald en dat hierbij de sociale afkomst niet relevant is. Deze beide aspecten zullen worden meegenomen om tot een beantwoording te kunnen komen van deze tweede theoretische deelvraag.

2.2.1 Institutionele factor

De eerste ontwikkeling die mogelijk invloed heeft gehad op de samenstelling van de regering is de verandering binnen het kiesrecht. Van den Berg (1983) noemt in zijn proefschrift *De toegang tot het Binnenhof: De maatschappelijke herkomst van de Tweede-Kamerleden tussen 1949 en 1970*, de verandering binnen het kiesrecht als de eerste reden die invloed heeft gehad op de samenstelling van het parlement (p. 21). Hoewel er geen formele directe invloed is van het electoraat op wie er minister wordt is het toch aannemelijk dat de institutionele factor ook (enige) invloed heeft gehad op de samenstelling van kabinetten. Zeker sinds de opkomst van georganiseerde partijen waardoor veel ministers ook een band hadden met een politieke partij (Secker, 1991, p.39). Over deze politieke partijen specifiek wordt later nog verder uitgeweid. Eerst zal de ontwikkeling van het kiesrecht worden besproken.

Sinds 1848 heeft iedere Nederlander (lees: Nederlandse man, het verkiezen van een vrouw werd ondenkbaar geacht) passief kiesrecht die tenminste dertig jaar oud is en “in het volle genot der burgerlijke en burgerschapsrechten” is (Grw. 1848, art. 79). De census die wel voor het actieve kiesrecht gold was hier dus niet vereist. Een Kamerlid had vier jaar zitting in de Tweede Kamer, maar iedere twee jaar trad beurtelings de helft af (Grw. 1848, art. 81). Er bestond een districtenstelsel waar per district iedere twee jaar een kandidaat werd verkozen via een stelsel van absolute meerderheid (Grw. 1848, art. 76 en 77). Het censuskiesrecht dat

tot 1887 gold (Grw. 1828, art. 76), hield in dat burgers moesten staan aangeslagen in de patent-, grond- en /of personele belasting om gebruik te kunnen maken van het actieve kiesrecht (Van den Berg, 1983, p. 22). Dit hield in dat zelfs hoogleraren, ervan uit gaande dat zij niet uit andere bronnen inkomsten verwierven waren uitgesloten van het actieve kiesrecht. Vanaf 1887 veranderde dit en werd een betrekkelijk vage bepaling opgesteld over de vereisten voor het actieve kiesrecht, het zogeheten *caoutchouc*-artikel. Dit “rubberen-artikel” was het nieuwe artikel 80 (Grw. 1887), waarin stond bepaald dat het kiesrecht werd “toegekend aan die – nog nader door de wet vast te stellen – kenteekenen van geschiktheid en maatschappelijke welstand bezitten”. Deze grondwetswijziging zorgde ervoor dat het aantal kiesgerechtigden verdubbelde. In 1894 werd een preciezere invulling gegeven aan wie wel en niet was toegestaan te stemmen. Sindsdien had je naast de “oude belastingkiezer”, de “huurkiezer”, “spaarkiezer” en kiezers werkzaam in een vast dienstverband (Van den Berg, 1983, p. 24), zodoende was 49 procent van de mannen kiesgerechtigd. Dankzij de welvaartsgroei rond de eeuwwisseling mocht in 1913 65 procent van de mannen stemmen. Na 1913 kwam de discussie pas echt op gang over de invoering van het algemeen kiesrecht. Uiteindelijk werd bij de gedeeltelijke grondwetswijziging van 1917 het algemeen mannenkiesrecht ingevoerd (Grw. 1917, art. 80). In 1919 kwamen de vrouwen hierbij door een aangenomen initiatiefwet van H.P. Marchant (Van den Berg, 1983, p.24). Ook werd in 1917 het stelsel van evenredig vertegenwoordiging ingevoerd (Grw. 1917. Art. 81). Dit stelsel werd ingevoerd omdat het idee heerste dat dit beter aansloot bij nationaal georganiseerde politieke minderheden (Van den Berg, 1984, p.24).

De hierboven geschetste wijzigingen betreffende het kiesstelsel schetsen hoe een steeds groter deel van de bevolking stemrecht verwierf en hiermee invloed op de politiek had. Van den Berg (1983, p. 25) stelt dat de grondwetswijzigingen van 1887 en die van 1917 met betrekking tot het actieve kiesrecht de belangrijkste momenten zijn waarbij de verandering van de wet invloed heeft gehad op de samenstelling van de Kamer. Aangezien mensen zich graag vertegenwoordigd zien door mensen die op hen lijken (Heath, 2015), is het aannemelijk dat wanneer meer “soorten” mensen mogen stemmen dit ook invloed heeft op de samenstelling van het parlement en in het verlengde daarvan de samenstelling van een regering. Dat dit hiermee ook invloed heeft op het meritocratisch gehalte valt te verwachten. Op basis van figuur 2.2 weten we al dat het meritocratisch gehalte in enge zin toeneemt na de grondwetswijziging van 1917. In brede zin valt ook te verwachten dat het meritocratisch gehalte toe zal nemen aangezien mensen met meer verschillende achtergronden invloed

krijgen op de politiek en zodoende deze achtergronden zich ook zullen vertalen in een veranderende samenstelling van een regering.

Voor dit onderzoek is vooral de wijziging van 1917 van belang. De eerste verkiezingen onder deze nieuwe wet zijn die van 1918. De uitbreiding met het vrouwenkiesrecht in 1919 is minder belangrijk dan dat deze lijkt, ook al verdubbelde hiermee het aantal kiesgerechtigden (Van den Berg, 1983, p. 25). Wel leidde het in 1922 – de eerste verkiezingen dat vrouwen mochten stemmen – tot een versterking van de confessionele partijen. Zij behaalden samen tussen de vijftig en vijfenvijftig procent van de stemmen. Dit komt doordat het kiesgedrag van vrouwen traditioneel gezien conservatiever is dan dat van mannen (Van den Berg, 1983, p. 26).

Op basis van het bovenstaande is de theoretische verwachting dat vanaf de eerste verkiezingen waarbij het algemeen mannenkiesrecht gold, de verkiezingen van 1918, het opleidingsmilieu van ministers lager zal zijn dan daarvoor. De verwachting is dus dat ook het meritocratisch gehalte in de brede zin hierdoor zal toenemen.

2.2.2 Democratisering van het onderwijs en haar gevolgen op korte en lange termijn

De democratisering van het onderwijs is geen uniek Nederlands fenomeen. In heel West-Europa en andere geïndustrialiseerde samenlevingen is in de tweede helft van de twintigste eeuw het onderwijssysteem enorm uitgebreid (Lauder et al., 2006, p. 7). Dit houdt in dat het aantal studenten is toegenomen, maar dat ook het hoger onderwijs is gemassificeerd en gediversifieerd.

Ten eerste de toename van het aantal jaren onderwijs dat mensen ouder dan 15 jaar hebben ontvangen. Voor de “ontwikkelde landen”¹ gold in 1950 dat mensen gemiddeld 6,10 jaar onderwijs hadden genoten, in 1970 7,64 jaar, in 1990 9,55 jaar en in 2010 11,30 jaar (Barro & Lee, 2013, p. 187). Dit is bewerkstelligd doordat veel Europese landen in de tweede helft van de twintigste eeuw onderwijsvernieuwingen hebben doorgevoerd zoals de leerplicht en het unificeren en verbeteren van curricula. Een voorbeeld hiervan in Nederland is de Mammoetwet van 1968 die tot uiting bracht dat de middelbare school eigenlijk voorbereidend onderwijs is op wat daarna zou volgen (Fort, 2006, p. 66-69). Vandaar dat het vwo ook staat voor Voorbereidend Wetenschappelijk Onderwijs.

Naast de uitbreiding van de leerplicht werd ook de toegang tot het hoger onderwijs verbreed, de zogeheten massificatie van het onderwijs. De socioloog Martin Trow die veel

¹ De “ontwikkelde landen” zijn Australië, België, Canada, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Groot-Brittannië, Ierland, IJsland, Italië, Japan, Luxemburg, Oostenrijk, Turkije, Verenigde Staten (Barro & Lee, 2013, p.198).

onderzoek heeft gedaan naar de ontwikkeling van het hoger onderwijs in zowel Noord-Amerika als in Europa, onderscheid drie fases in de uitbreiding van het hoger onderwijs (Trow, 1973). De eerste noemt hij de *elite university phase*, in deze fase volgt minder dan 15 procent van de relevante groep hoger onderwijs. De tweede fase is de *mass higher education phase*, in deze fase stijgt het aantal hoger opgeleiden boven de 15 procent maar nog niet over 50 procent. De laatste en derde fase is de *universal stage*. Daar waar in de *elite university* fase hoger onderwijs nog vooral toegankelijk is voor de bovenklasse, is in de *mass higher education* fase het onderwijs toegankelijk voor de middenklasse. In de laatste fase is het hoger onderwijs voor het grootste deel van de bevolking toegankelijk (Trow, 1973). In het begin van de eenentwintigste eeuw concludeert Trow (2005) dat in Europa in de jaren zestig en begin jaren zeventig van de vorige eeuw de transitie plaats vond van hoger onderwijs alleen voor de elite naar onderwijs voor de massa. Deze transitie wordt ook wel de “onderwijs revolutie” genoemd (Parsons, 1971, p.97).

De laatste redenen voor de toename van het aantal hoger opgeleiden is de diversificatie van het onderwijs. Voor de jaren zestig bestond het hoger onderwijs voornamelijk uit universitair onderwijs. In de jaren zestig werd het duidelijk dat de klassieke onderzoeksuniversiteiten de toename van het aantal studenten niet kon behappen (Christensen & Newberry, 2015). Vandaar dat er andere soorten van hoger onderwijs werden ontwikkeld die meer beroepsgericht waren. Vandaag de dag kennen we dit in Nederland als het Hoger Beroepsonderwijs (hbo). Deze vorm van onderwijs was een reactie op de groeiende, meer diverse groep studenten en de behoefte vanuit zowel het bedrijfsleven als de publieke sector naar beter opgeleid personeel (Trow, 2005, p. 17).

Zoals al eerder gezegd is onderwijs de motor van de meritocratie (Bovens & Wille, 2017, p.13) en is het daarom dus ook belangrijk voor sociale mobiliteit (Bovens & Wille, 2017, p.19). Door het hoger onderwijs breder toegankelijk te maken, hebben overheden het voor elkaar weten te krijgen dat de kanselijkheid voor kinderen uit minder geprivilegieerde milieus is toegenomen (Bovens & Wille, 2017, p.19). De massificatie van het onderwijs heeft er onder andere voor gezorgd dat de arbeidsproductiviteit is toegenomen. Dit is echter nooit het enige doel geweest. Het andere doel was gelijke status, een samenleving waarin “normale mensen” gelijkwaardigheid konden claimen (Mead, 2013, p. 171). Het adagium ‘*Stay in school and get ahead*’ is leidend geworden in de moderne samenleving. Een hoog opleidingsniveau wordt gezien als een vorm van cultureel kapitaal waar weermee andere dingen samenhangen zoals een hoog inkomen en een hogere baanzekerheid.

“the educational system has come to play a central role in supporting social mobility, both upward and downward – providing opportunities to the bright and hardworking children’ of those of ‘humble origins, but at the same time preventing ‘the lazy, dull, or troubled children’ of the advantaged classes from enjoying the fruits of their parents’ success” (Treiman et al., 2003, p. 2).

Daarom wordt onderwijs gezien als dé belangrijkste motor achter sociale mobiliteit (Bovens & Wille, 2017, p. 20).

Het steeds groter wordende belang dat aan opleiding wordt gehecht heeft ook een keerzijde. In de huidige westerse samenleving geldt een hoger onderwijs diploma als een soort toegangsbewijs om bepaalde posities te verwerven. Pierre Bourdieu schreef in 1977 al dat: “a school diploma is a piece of universally recognized and guaranteed symbolic capital, good on all markets (p.21)”. Mensen selecteren op basis van een diploma is een kosteneffectieve manier om mensen in dienst te nemen aangezien aan een diploma bepaalde veronderstelde kwaliteiten ten grondslag liggen (McNamee & Miller, 2009, p. 112). Pierre Bourdieu (1984; 2006) laat zien hoe onderwijs bijdraagt aan het ontwikkelen van bepaalde vormen van cultureel kapitaal. Mensen van een bepaald opleidingsniveau ontwikkelen een bepaalde smaak die voor gemeenschappelijkheid zorgt onder deze groep mensen. Het zijn herkenbare symbolen zoals kleding, taalgebruik en manieren van denken en gedragen. Deze gemeenschappelijkheid zorgt ook voor gedeelde normen, rituelen en verwachtingen waarmee hoger opgeleiden hun kinderen opvoeden. Vandaar dat vele onderzoekers² opleiding en met name hogere onderwijs, als een belangrijk mechanisme achter sociale reproductie beschouwen. Op deze manier heeft het onderwijssysteem ervoor gezorgd dat er een nieuw soort klasse samenleving is ontstaan die, in tegenstelling tot het meritocratisch ideaal, sociale ongelijkheid bevordert (Bovens & Wille, 2017, p. 21)

Onderzoek van het CBS (2011) laat inderdaad zien dat het onderwijsniveau van een kind sterk samenhangt met dat van ouders. In Nederland geldt dat van de laagopgeleide zonen ruim de helft een laagopgeleide vader heeft. Van de middelbaaropgeleide zonen heeft 35 procent een laagopgeleide vader en voor de hoogopgeleide is dit net iets meer dan 20 procent. Andersom geldt hetzelfde, hoogopgeleide zonen hebben vaker een hoogopgeleide vader. Van de laag opgeleide zonen heeft ongeveer 10 procent een hoogopgeleide vader, daar tegenover staat dat ongeveer dertig procent van de hoogopgeleide zonen een hoogopgeleide vader heeft (CBS, 2011).

² Zie o.a.: Treiman et al., 2003, p. 2; Collins, 1979; Bowles & Grintis, 1976; Lauder et al., 2006, p. 11-13.

Onderzoek van Tolsma en Wolbers (2010) naar de gevolgen van de democratisering van het onderwijs voor de sociale mobiliteit laat per geboortecohort zien hoe de intergenerationele opleidingsmobiliteit zich heeft ontwikkeld (p. 247). In hun onderzoek zijn Nederlanders meegenomen die geboren zijn tussen 1914 en 1984. Tot en met het geboortecohort 1950 – 1959 is er sprake van toenemende opwaartse sociale mobiliteit. Na dit geboortecohort neemt het percentage stijgers af (Tolsma & Wolbers, 2010, p. 247).

Aangezien de gemiddelde leeftijd van ministers 52 jaar is (RTL, 2017), kan op basis van het bovenstaande de volgende theoretische verwachting worden opgesteld. Aangezien de democratisering van het onderwijs begon in de jaren zestig en begin jaren zeventig, studenten gemiddeld rond hun 25ste levensjaar afstuderen (CBS, 2007), is de verwachting dat ongeveer 25 jaar na de democratisering van het onderwijs dit effect zichtbaar moet zijn bij ministers. De verwachting is dat tussen ongeveer 1985 en 2005 ministers uit relatief lagere opleidingsmilieus komen, en dat na deze periode het opleidingsmilieu van ministers hoger zal worden gezien de factor van sociale reproductie die optreedt over de lijn van het opleidingsniveau en hiermee de afname van de sociale mobiliteit. Na de periode van de democratisering van het onderwijs zal de regering dus in eerste instantie in brede zin meritocratischer worden om vervolgens later weer minder meritocratisch te worden. Dit is een gevolg van een eerst toenemende sociale mobiliteit en later afnemende sociale mobiliteit.

2.2.3 Partijspecifieke verwachtingen

Sinds de opkomst van politieke partijen zijn ministers verbonden aan een politieke partij en vervullen zij hun functie – waar Martin van Rijn in Rutte III de uitzondering vormt op deze regel – ook uit naam van die partij. Johan Beyen was in het derde kabinet Drees (1952-1956) de laatste partijloze minister. Zodoende gelden politieke partijen als rekruteringsmachines voor politieke functies (Bovens & Wille, 2016). Op basis van wat in de literatuur bekend is over de afkomst van ministers van specifieke partijen zal per partij een verwachting worden opgesteld. Dit wordt gedaan voor de partijen VVD, CDA en PvdA omdat van deze partijen of de stromingen waartoe zij behoren informatie bekend is uit eerder onderzoek.

Secker (1991, p. 58-60) laat per politieke stroming zien uit wat voor een soort milieu ministers afkomstig zijn. Zij heeft dit milieu bepaald aan de hand van het ouderlijke beroepsprestige. De periode die door haar is onderzocht is de periode van 1848 tot 1990. Hierna zal per partij worden aangegeven uit welk milieu de ministers over de gehele, door Secker onderzochte periode, afkomstig zijn. Tevens worden de cijfers weergegeven voor de laatste periode (1967-1990).

De VVD-ministers en hun veelal partijloze, liberale voorgangers komen overwegend uit de hoge klasse. Over de gehele periode bezien komt 70 procent van de liberale ministers uit de hoge klasse, 18 procent uit de middenklasse, 2 procent uit de lage klasse en van 10 procent is het milieu van afkomst onbekend. Voor de periode 1967-1990 geldt dat 50 procent uit de hoge klasse komt, 37 procent uit de middenklasse, 6 procent uit de lage klasse en van 7 procent is het milieu van afkomst onbekend.

Voor de confessionele partijen (ARP, KVP, CHU; later CDA) geldt dat zij hun ministers voornamelijk rekruteren uit zowel de hoge klasse als de middenklassen. Voor de ARP-ministers geldt over de hele periode dat 58 procent uit de hoge klasse komt, 33 procent uit de middenklasse, 5 procent uit de lage klasse en van 4 procent is de afkomst onbekend. Voor de KVP-ministers geldt dat 49 procent uit de hoge klasse komt, 47 procent uit de middenklasse, 2 procent uit de lage klasse en van 1 procent is de afkomst onbekend. Voor de CHU-ministers geldt dat 45 procent uit de hoge klasse komt, 48 procent uit de middenklasse, niemand uit de lage klasse en van 7 procent is de afkomst onbekend. Voor de periode 1967-1990 samengenomen komt 39,6 procent van de ministers uit de hoge klasse, 49,3 procent uit de middenklasse, 5 procent uit de lage klasse en van 6 procent is de afkomst onbekend (Secker, 1990, p. 59-60).

Bij de sociaaldemocratische ministers overheerst de rekrutering uit de middenklasse. Voor de hele periode geldt dat 16 procent uit de hoge klasse komt, 58 procent uit de middenklasse, 18 procent uit de lage klasse en van 8 procent is het milieu van afkomst onbekend. In de periode 1967-1990 komt 6 procent uit de hoge klasse, 44 procent uit de middenklasse, 31 procent uit de lage klasse en van 19 procent was het milieu van afkomst onbekend (Secker, 1990, p. 60).

Op basis van bovenstaande gegevens kan de theoretische verwachting worden opgesteld dat kabinetten met de VVD een relatief laag meritocratisch gehalte zullen hebben en kabinetten met de PvdA juist een relatief hoog meritocratisch gehalte. Het CDA zal in vergelijking met de beide andere partijen een gemiddelde invloed hebben op het meritocratisch gehalte van een regering.

3. Onderzoeksopzet

In dit hoofdstuk wordt de opzet van dit onderzoek besproken. In de eerste paragraaf wordt een toelichting gegeven op de gekozen onderzoeksbenadering. In de tweede paragraaf wordt uitgelegd hoe en welke data er zijn verzameld. Vervolgens wordt in de derde paragraaf behandeld hoe de data met behulp van Excel zijn verwerkt en gevisualiseerd. Tenslotte verklaar ik hoe ik tot een analyse van de data ben gekomen. Als laatste wordt gereflecteerd op de validiteit en betrouwbaarheid van dit onderzoek.

3.1 Onderzoeksbenadering

Er is een kwantitatief onderzoek uitgevoerd om antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag: *Hoe heeft het meritocratisch gehalte van Nederlandse regeringen zich ontwikkeld sinds 1917?* Hiervoor is gekozen omdat het meritocratisch gehalte wordt bepaald door feiten, namelijk het opleidingsmilieu van een minister. Door dit in kaart te brengen is het mogelijk om een ontwikkeling over een langere periode te duiden. Hiermee is het onderzoek ook descriptief van aard (Van Thiel, 2015, p.27). Descriptief onderzoek wordt niet gezien als een populaire manier van onderzoek doen in de politieke wetenschappen (Schlozman et al., 2012). Ten onrechte wordt dit soort onderzoek weggezet als onderzoek van een restcategorie met weinig intrinsieke wetenschappelijke waarde (Gerring, 2012, p. 721). Desalniettemin biedt een beschrijving van de opleidingsmilieus van Nederlandse ministers meer inzicht in de ontwikkeling van het meritocratische gehalte van Nederlandse regeringen.

Deze descriptie is tot stand gekomen door de verzamelde data te visualiseren. Naast de descriptieve aard heeft het onderzoek ook een toetsend karakter. Het onderzoek is toetsend omdat op basis van bestaand onderzoek theoretische verwachtingen zijn opgesteld die in het empirische deel worden onderzocht (Van Thiel, 2015, p.27)

3.2 Dataverzameling

In deze paragraaf wordt de dataverzameling besproken. Eerst wordt getoond op welke regeringen dit onderzoek betrekking heeft. Vervolgens wordt de database beschreven en wordt verteld hoe deze tot stand is gekomen.

3.2.1 Regeringen

De verzamelde data hebben betrekking op regeringen vanaf het kabinet Cort van der Linden. Dit is het kabinet dat de al eerder in dit onderzoek toegelichte wijzigingen in het kiesstelsel heeft doorgevoerd in het jaar 1917. In het onderzoek zijn alle mensen die minister zijn geweest in de periode vanaf 1917 tot heden meegenomen. In onderstaande tabel is een overzicht gemaakt van de betreffende kabinetten. Hierbij is per kabinet aangegeven hoeveel individuen (N) onderdeel hebben uitgemaakt van het kabinet en in welke periode het kabinet werkzaam was. De termen kabinet en regering worden in dit onderzoek door elkaar gebruikt. Aangezien het onderzoek betrekking heeft op alleen ministers is zowel kabinet als regering formeel niet de correcte term. De regering bestaat strikt genomen uit de koning en alle ministers. Het kabinet uit ministers en staatssecretarissen. Omdat beide formeel niet helemaal correct zijn maar wel duidelijk is wat wordt bedoeld, worden beide termen gehanteerd.

Tabel 3.1: Nederlandse kabinetten sinds 1913

Kabinet	Periode	Kabinet	Periode
Cort van der Linden (N=11)	1913 - 1918	Marijnen (N=13)	1963 - 1965
Ruys de Beerenbrouck I (N=15)	1918 - 1922	Cals (N=15)	1965 - 1966
Ruys de Beerenbrouck II (N=11)	1922 - 1925	Zijlstra (N=13)	1966 - 1967
Colijn I (N=9)	1925 - 1926	De Jong (N=15)	1967 - 1971
De Geer I (N=11)	1926 - 1929	Biesheuvel I (N=16)	1971 - 1972
Ruys de Beerenbrouck III (N=9)	1929 - 1933	Biesheuvel II (N=14)	1972 - 1973
Colijn II (N=13)	1933 - 1935	Den Uyl (N=18)	1973 - 1977
Colijn III (N=9)	1935 - 1937	Van Agt I (N=20)	1977 - 1981
Colijn IV (N=10)	1937 - 1939	Van Agt II (N=15)	1981 - 1982
Colijn V (N=10)	1939 - 1939	Van Agt III (N=14)	1982 - 1982
De Geer II (N=11)	1939 - 1940	Lubbers I (N=15)	1982 - 1986
Gerbrandy I (N=10)	1940 - 1941	Lubbers II (N=16)	1986 - 1989
Gerbrandy II (N=19)	1941 - 1945	Lubbers III (N=18)	1989 - 1994
Gerbrandy III (N=12)	1945 - 1945	Kok I (N=14)	1994 - 1998
Schermerhorn-Drees (N=15)	1945 - 1946	Kok II (N=17)	1998 - 2002
Beel I (N=19)	1946 - 1948	Balkenende I (N=14)	2002 - 2003
Drees-van Schaik (N=18)	1948 - 1951	Balkenende II (N=16)	2003 - 2006
Drees II (N=16)	1951 - 1952	Balkenende III (N=17)	2006 - 2007
Drees III (N=17)	1952 - 1956	Balkenende IV (N=18)	2007 - 2010
Drees IV (N=16)	1956 - 1958	Rutte I (N=13)	2010 - 2012
Beel II (N=10)	1958 - 1959	Rutte II (N=16)	2012 - 2017
De Quay (N=15)	1959 - 1963	Rutte III (N=21)	2017 - heden

Bron: Parlement & Politiek (www.parlement.com)

3.2.2 Beschrijving database

Om dit onderzoek te kunnen uitvoeren is met behulp van Excel een database gebouwd. Voor het grootste deel is deze database gevoed met gegevens die beschikbaar zijn gesteld door het Parlementair Documentatie Centrum (PDC). Van hen heb ik in een Excel-bestand een database ontvangen, met daarin zover bij hen bekend de volgende variabelen over de ministers: lager onderwijsniveau; voortgezet onderwijs; hoger beroepsonderwijs; academisch onderwijs; promotie; post-academisch onderwijs; lager onderwijs vader; middelbaar onderwijs vader; hoger onderwijs vader; academisch onderwijs vader; beroep vader; lager onderwijs moeder; middelbaar onderwijs moeder; hoger onderwijs moeder; academisch onderwijs moeder en het beroep van de moeder. Het ontvangen bestand bevat gegevens over ministers sinds het kabinet Cort van der Linden. Het bestand bestaat uit twee tabbladen, op het eerste tabblad worden de namen van de ministers genoemd, hun partij en een code (b1-nummer) die correspondeert met de persoon. Op tabblad twee staan alle variabelen genoemd die per minister bekend zijn. Deze staan in redelijk willekeurige volgorde.

In de zelf ontwikkelde database voor dit onderzoek zijn als eerste alle kabinetten sinds het kabinet Cort van der Linden onder elkaar gezet. Vervolgens zijn per kabinet alle ministers die deel hebben uitgemaakt van een kabinet opgenomen. Daarna is als eerste op basis van de informatie van het PDC achter iedere minister in kolommen de volgende informatie opgenomen: de unieke code (b1-nummer) die correspondeert met één minister, politieke partij/stroming, opleiding(en) van de minister, opleiding(en) vader en het beroep van de vader. De namen, de unieke code en de partij/stroming waartoe een minister behoorde zijn eerst handmatig ingevoerd. Vervolgens zijn met behulp van de programmeertaal Python automatisch de opleidingen van de minister, de opleidingen van de vader van de minister en het beroep van de vader van de minister ingevuld.

De database bestaat uit een totaal van 634 rijen, bestaande uit 355 individuele ministers. Dit komt doordat iedere minister per kabinet opnieuw is meegenomen. In dit onderzoek wordt namelijk gekeken naar een ontwikkeling door de tijd heen per regering. Wanneer ministers meerdere posten in een kabinet hebben bekleed zijn zij voor het betreffende kabinet maar één keer meegenomen. Zo is in het kabinet Rutte III minister Blok maar één keer opgenomen, terwijl hij zowel minister van Buitenlandse Zaken, als minister van Economische Zaken en Klimaat is geweest. Ministers zijn wel vaker opgenomen in de database indien ze in meerdere kabinetten minister zijn geweest. Zodoende is premier Rutte drie keer opgenomen in de database, te weten Rutte I, II en III.

De 634 rijen met ministers gelden wel allemaal als uniek aangezien zij elke keer opnieuw zijn geselecteerd voor een positie in het kabinet. Op basis van de data van het PDC is van 633 ministers duidelijk geworden wat zij hebben gestudeerd en van 484 duidelijk geworden welk beroep de vader had. De opleiding van de vader was maar in 41 gevallen bekend. Het was niet haalbaar hiernaar verder onderzoek te doen.

Van de 150 ontbrekende beroepen van de vader heb ik er 145 weten te traceren. Het enige ontbrekende opleidingsniveau van een minister is ook achterhaald. Het grootste deel is gevonden via de sites www.parlement.com en www.huygens.knaw.nl. Daarnaast heb ik gebruik gemaakt van Nexis Uni. Zodoende heb ik in tijdschrift- en krantenartikelen kunnen zoeken naar de beroepen. Ook is in de Universiteitsbibliotheek gebruik gemaakt van de vele fysieke bibliografische werken die daar beschikbaar zijn. Uiteindelijk is het ook nog gelukt om van vijf ministers, waarvan er vier nog politiek actief zijn, uit eerste hand de informatie te krijgen over het beroep van hun vader. Hen heb ik weten te bereiken door contact op te nemen met hun politieke partijen en ministeries.

3.2 Data-analyse

In dit onderdeel zal eerst in de operationalisatie in worden gegaan op hoe bepaalde begrippen meetbaar zijn gemaakt. Vervolgens wordt in de visualisatie besproken hoe de stap is gemaakt om van de data naar de resultaten te komen.

3.2.1 Operationalisatie

Binnen deze operationalisatie wordt ingegaan op hoe een drietal concepten is gebruikt in dit onderzoek. Als eerste wordt toegelicht wat er wordt bedoeld wanneer wordt gesproken over hoog, middelbaar en lager opgeleid en welke keuzes hierin zijn gemaakt. Vervolgens wordt getoond hoe het opleidingsniveau van ministers meetbaar is gemaakt. Als laatste wordt toegelicht hoe het opleidingsmilieu van de minister wordt gekwalificeerd en meetbaar gemaakt.

Het onderscheid in opleidingsniveaus

Het CBS (2018) onderscheidt drie verschillende opleidingsniveaus, te weten laag (het niveau van basisonderwijs, het vmbo, de eerste drie leerjaren van havo/vwo of mbo-1), middelbaar (bovenbouw havo/vwo of mbo-2, mbo-3, mbo-4) en hoog (hbo of universitair). In neutralere bewoording wordt aan deze niveaus ook wel gerefereerd als primair, secundair en tertiair (Bovens en Wille, 2017, p.15). Dit wordt gedaan omdat laag, middelbaar en hoger een sociale

hiërarchie impliceert en dit als onwenselijk kan worden gezien. Juist wegens deze implicatie is in dit onderzoek ervoor gekozen om lager, middelbaar en hoger aan te houden. Enerzijds omdat dit ook de bewoording is die in het maatschappelijke debat wordt gehanteerd wanneer er aan een van de drie groepen wordt gerefereerd, anderzijds omdat in deze scriptie nu juist onderzoek wordt gedaan naar eventuele problemen die de sociale hiërarchie tussen de drie groepen veroorzaakt.

Kwalificatie opleidingsniveau ministers

Om de kwalificatie van het opleidingsniveau van de minister te bepalen is uitgegaan van de categorie die het Parlementair Documentatie Centrum (PDC) hanteert bij het indelen van de opleidingen. Het PDC heeft zich op haar beurt gebaseerd op de indeling die is bepaald door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Zodoende zijn de opleidingen die ministers hebben gevolgd in vier categorieën in te delen, te weten: een universitaire studie, een hbo-opleiding, een opleiding van middelbaar niveau en enkel lager opgeleid.

In de zelfgemaakte database zijn alle opleidingen van ministers handmatig gekwalificeerd. Een universitaire studie is het cijfer “6” toegekend, een hbo-opleiding een “5”, een opleiding van middelbaar niveau een “3”. Er waren geen ministers die enkel lager opgeleid waren, zodoende heeft dit opleidingsniveau ook geen kwalificatie gekregen. De cijfers zijn nominale variabelen en hebben op zichzelf geen betekenis maar zijn enkel een kenmerk dat is toegewezen aan een opleidingsniveau om deze later te kunnen verwerken in de analyse (Bryman, 2016, p.335).

Opleidingsmilieu minister

Om het opleidingsmilieu van een minister te kunnen bepalen is ervoor gekozen om alleen te kijken naar de vader. Hiervoor zijn twee redenen. Ten eerste wordt het opleidingsniveau bepaald door het hoogste opleidingsniveau en is het zo dat in een relatie van één man en één vrouw, de man het vaakst het hoogst opgeleid is (CBS, 2011). Ten tweede wordt in eerder onderzoek waar het milieu van herkomst in kaart wordt gebracht ook gekeken naar het beroep van de vader om het milieu te bepalen (Secker, 1991; Bovens & Wille, 2017).

Om het opleidingsmilieu te kunnen bepalen is uitgegaan van het hoogst getraceerde beroep van de vader van een minister. Er is naar beroepen gekeken omdat, zoals al eerder aangegeven, er te weinig gegevens beschikbaar zijn over het daadwerkelijke opleidingsniveau van de vader van een minister. De beroepen van de vaders zijn vervolgens via de Standaard Beroepenclassificatie 1992 (SBC-92) van het CBS geclassificeerd. De onderscheiden

beroepsniveaus corresponderen met een opleidingsniveau en zodoende is het opleidingsmilieu bepaald. De Standaard Beroepenclassificatie onderscheidt de vijf volgende beroepsniveaus: elementair niveau (basisschool), lager niveau (vmbo), middelbaar niveau (mbo), hoger niveau (hbo,) wetenschappelijk niveau (wo)

In Excel zijn de beroepen van de vaders handmatig gekwalificeerd. Een wetenschappelijk beroep is het cijfer “8” toegekend, een hbo-beroep een “6”, middelbare beroepen een “4” en lagere beroepen een “2”. Geen enkel beroep is als elementair gekwalificeerd, en is daarom ook geen cijfer toegekend. Voor deze cijfers geldt ook dat het nominale variabelen zijn en ze geen enkele andere betekenis hebben dan dat ze refereren aan het soort beroep (Bryman, 2016, p. 335). In *bijlage 1* is een lijst toegevoegd met de beroepen van de vaders en de bijbehorende kwalificatie.

Op basis van een lijst van het CBS waarin 1212 beroepen staan vermeld zijn de keuzes voor de kwalificaties tot stand gekomen. Om tot een gedegen classificatie te kunnen komen van de beroepen van de vaders van ministers zijn twee uitgangspunten gehanteerd. Als eerste is geprobeerd niet af te wijken van de indeling die het CBS hanteert. Wanneer een beroep niet was opgenomen door het CBS is gezocht naar een beroep dat het dichtst hierbij in de buurt kwam. Daarnaast is bij twijfel tussen twee beroepsniveaus altijd voor het hoogste niveau gekozen. Deze keuze is gemaakt om in dit soort gevallen consequent te kunnen zijn. Mogelijk vallen de resultaten hierdoor hoger uit dan werkelijk het geval zou zijn.

3.2.2 Visualisatie

Om tot resultaten te kunnen komen is er een kwantitatieve data-analyse uitgevoerd. In de paragraaf over de dataverzameling is beschreven hoe de database tot stand is gekomen en in de operationalisatie is geduid hoe de begrippen meetbaar zijn gemaakt. Deze gegevens zijn vervolgens gebruikt om twee soorten staafdiagrammen te kunnen maken. Er is voor diagrammen gekozen omdat deze veel worden gebruikt bij het analyseren van kwantitatieve data en omdat ze relatief makkelijk te interpreteren en begrijpen zijn (Bryman, 2016, p.337).

Als eerste is er met behulp van Excel een “normale” staafdiagram gemaakt om de relatie tussen het opleidingsniveau van de ministers en dat van de vaders van ministers in beeld te brengen. Zodoende is voor middelbaar opgeleide ministers, hbo opgeleide ministers en wo opgeleide ministers inzichtelijk gemaakt uit wat voor een soort opleidingsmilieu deze ministers komen.

Er is een proportionele-staafdiagram gemaakt om het opleidingsmilieu van ministers sinds 1917 tot 2021 in beeld te kunnen brengen. Op deze manier is inzichtelijk gemaakt per

kabinet hoe de verhoudingen qua opleidingsmilieu lagen binnen het kabinet. Het proportionele-staafdiagram is ook gebruikt om per periode, per politieke partij inzichtelijk te maken hoe de verhoudingen lagen qua opleidingsmilieu.

Deze diagrammen zijn vervolgens geduid aan de hand van de theorie. Hiermee worden mogelijke verklaringen gegeven voor wat te zien is in de diagrammen.

3.3 Validiteit en betrouwbaarheid

3.3.1 Validiteit

Validiteit wordt door Bryman (2016, p. 41) gezien als een van de belangrijkste kwaliteitscriteria van onderzoek doen. De validiteit gaat namelijk over de integriteit van conclusies die worden getrokken in een onderzoek. Van Thiel (2015, p. 61) onderscheidt twee soorten van validiteit: interne en externe validiteit.

Interne validiteit gaat over de vraag of de onderzoeker ook daadwerkelijk heeft gemeten wat hij wilde weten. Halperin en Heath (2020, p.234) zeggen hierover dat het onderzoek daadwerkelijk iets interessants en betekenisvol moet zeggen over de casus die wordt onderzocht. Ofwel: zeggen de resultaten van dit onderzoek daadwerkelijk iets over de ontwikkeling van het meritocratisch gehalte van Nederlandse regeringen? Deze vraag kan bevestigend worden beantwoord. Om deze vraag te kunnen beantwoorden is in het theoretische kader in hoofdstuk 2 duidelijk uitgelegd wat er onder meritocratie moet worden verstaan en welke factoren hierbij van belang zijn. In de operationalisatie is duidelijk gemaakt hoe deze factoren meetbaar zijn gemaakt. Daarnaast is in dit onderzoek de hele populatie meegenomen (ministers vanaf 1917 tot heden). Hierdoor wordt niet het risico gelopen dat een verkeerde steekproef wordt genomen.

De externe validiteit gaat over in hoeverre de resultaten generaliseerbaar zijn (Van Thiel, 2015, p.62). Volgens Halperin en Heath (2020, p.234-235) is een goed onderzoek een onderzoek dat ook iets zegt over andere contexten en casus. Doordat dit onderzoek het karakter heeft van een *least likely case* is de externe validiteit gewaarborgd. Zoals al toegelicht in de casusselectie (§ 1.2), zijn de conclusies die aan dit onderzoek verbonden worden ook toepasbaar op landen die minder egalitair zijn dan Nederland.

3.3.2 Betrouwbaarheid

In een beschrijvend onderzoek als deze betekent betrouwbaarheid de mate waarin ervan kan worden uitgegaan dat geen foute informatie wordt weergegeven (Van Thiel, 2015, p.60). Voor de betrouwbaarheid van een onderzoek noemt van Thiel (2015, p. 60-61) twee belangrijke factoren: nauwkeurigheid en herhaalbaarheid. Beide factoren waren voor dit onderzoek goed te waarborgen.

Voor de nauwkeurigheid is het belangrijk dat de informatie compleet is en juist wordt gemeten. Voor dit onderzoek geldt dat bijna alle informatie compleet is zoals beschreven in de dataverzameling (§ 3.2). Omdat het gaat over feitelijke informatie, opleidingsniveau en beroepsniveau, was het niet moeilijk om juist te meten. Er is mogelijk wel iets op de nauwkeurigheid ingeboet, zoals ik ook al eerder aangaf, wanneer een beroep niet stond opgenomen in de beroepenlijst van het CBS of wanneer er twijfel bestond tussen twee soorten beroepsniveau en er gekozen werd voor de hoogste optie omwille van consequent omgaan met de data.

De herhaalbaarheid van het onderzoek wordt gewaarborgd doordat uitvoerig is beschreven hoe de data zijn verzameld en van welke uitgangspunten is uitgegaan om de data te analyseren. Aangezien het hier gaat om feitelijke informatie zal bij herhaling van dit onderzoek tot dezelfde resultaten worden gekomen.

Om de betrouwbaarheid te bevorderen heb ik gedurende het onderzoeksproces veelvuldig overleg gehad met mijn scriptiebegeleider. Dit is de zogeheten interonderzoekerbetrouwbaarheid (Van Thiel, 2015, p.61).

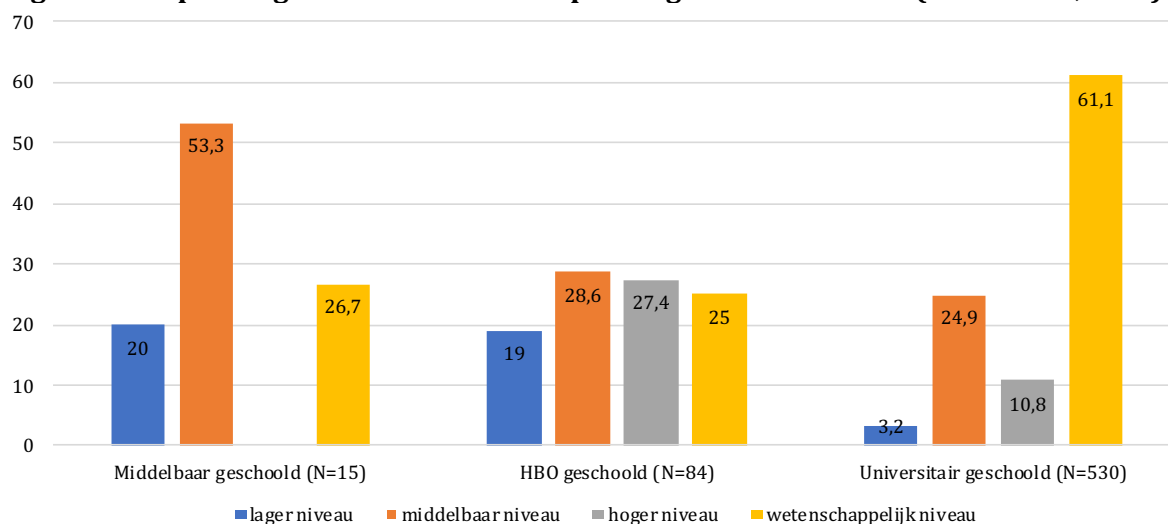
4. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van dit onderzoek gepresenteerd. Per deelvraag worden de theoretische verwachtingen besproken aan de hand van de gevisualiseerde data. Op deze manier wordt antwoord gegeven op de empirische deelvragen.

4.1 Wat is de relatie tussen het opleidingsniveau van ministers en het opleidingsniveau van hun ouders?

Om het opleidingsmilieu van afkomst van een minister in kaart te brengen in vergelijking tot het opleidingsniveau van de minister zelf is figuur 4.1 vervaardigd. Het eerste dat opvalt maar niet verrassend is, is dat veruit de meeste ministers aan een universiteit hebben gestudeerd. Van de 530 ministers die aan de universiteit hebben gestudeerd hebben zestien deze studie niet afgemaakt. De 84 ministers die een hbo studie hebben gevolgd, hebben deze ook allemaal afgerond. Van de 15 ministers die enkel middelbaar geschoold zijn heeft slechts één iemand de betreffende opleiding niet voltooid. Deze zware oververtegenwoordiging van hoogopgeleide ministers komt overeen met het beeld dat in het theoretische hoofdstuk 2 is geschetst en blijkt ook uit figuur 2.2: opleidingsniveau van ministers in Nederland 1848-2017 (%).

Figuur 4.1: Opleidingsniveau vader naar opleidingsniveau minister (1917-2021, in %)

Bron: Parlement & Politiek (www.parlement.com); aangevuld met eigen data

Het beeld dat naar voren komt wat betreft de relatie tussen het opleidingsmilieu en het opleidingsniveau van een minister is congruent met het onderzoek *Zo vader zo zoon, zo moeder zo dochter* (CBS, 2011). Dat onderzoek laat voor heel Nederland zien dat er sociale reproductie plaats vindt van opleidingsniveau. Uit figuur 4.1 blijkt echter een nog sterker verband tussen het opleidingsmilieu en het opleidingsniveau. Van de universitair geschoolde

ministers – veruit de grootste groep – komt slechts 28,1 procent niet uit een hoger opgeleid milieu. Voor de hbo geschoolde geldt dat 47,6 procent niet uit een hoger opgeleid milieu komt. Voor de middelbaar opgeleide ministers blijkt dat 73,3 procent niet uit een hoger opgeleid milieu komt. Hiermee wordt bevestigd dat er een relatie bestaat tussen het opleidingsniveau en het opleidingsmilieu.

Zodoende kan worden geconcludeerd dat het overgrote deel van de ministers zelf hoger opgeleid is en dat zij ook uit een hoger opgeleid milieu komen. Binnen dit hogere opleidingsmilieu is het wetenschappelijke niveau dominant.

4.2 Hoe heeft het opleidingsniveau van de ouders van ministers zich ontwikkeld sinds 1917?

Om de ontwikkeling van het opleidingsniveau van de ouders van ministers in kaart te brengen is het proportionele-staafdiagram van figuur 4.3 gemaakt. Vanuit het oogpunt van leesbaarheid staat dit los op pagina 44 weergegeven. Deze figuur laat vanaf het kabinet Cort van der Linden tot en met het kabinet Rutte III zien wat per kabinet het hoogst behaalde opleidingsniveau is van de vaders van ministers. Voor deze hele periode geldt gemiddeld dat 68,3 procent uit een hoger opgeleid milieu komt (55,6% wo-niveau; 12,7% hbo-niveau), 26 procent uit een milieu van middelbaar niveau en 5,7 procent uit een milieu van lager niveau.

In het theoretisch kader hoofdstuk 2 zijn twee theoretische verwachtingen opgesteld die betrekking hebben op deze empirische deelvraag. De eerste verwachting houdt verband met de kiesstelsel veranderingen van 1917, de tweede verwachting heeft betrekking op de democratisering van het onderwijs.

De verwachting was dat met de verandering van het kiesstelsel in 1917 het meritocratisch gehalte van een regering in brede zin zou toenemen. Zoals vaker toegelicht, is het voor het meritocratisch gehalte in brede zin relevant wat iemands afkomst is. In dit onderzoek wordt specifiek gekeken naar het opleidingsmilieu van een minister. Wanneer gekeken wordt naar figuur 4.2 lijkt inderdaad het meritocratisch gehalte van de regering toe te nemen na de kiesstelsel wijziging van 1917. Het kabinet Ruys de Beerenbrouck II (1922-1925) is zelfs het kabinet met de minste ministers uit een hoogopgeleid milieu. In dit kabinet komt "slechts" 40 procent van de ministers uit een hoogopgeleid milieu. Echter, na het tweede kabinet van Ruys de Beerenbrouck, lijkt dit effect alweer verdwenen.

Interessanter zijn de resultaten die naar voren komen wanneer gekeken wordt naar de ontwikkeling van het opleidingsniveau van de ouders van ministers in het licht van de democratisering van het onderwijs. Deze democratisering vond plaats in de jaren zestig en begin jaren zeventig van de twintigste eeuw. Dit was de tijd waarin mensen die zelf niet uit een hoge sociale klasse kwamen ook konden gaan studeren. Gezien een universitaire bul welhaast een *conditio sine qua non* is voor het bekleden van een ministerspost, is deze ontwikkeling van de democratisering van het onderwijs belangrijk voor de ontwikkeling van het meritocratisch gehalte in brede zin. Het verwachte effect van de democratisering van het onderwijs lijkt inderdaad op te treden. De eerste effecten zijn zichtbaar vanaf het kabinet Lubbers III (1989-1994). In dit kabinet komt 50 procent van de ministers uit een hoger opgeleid milieu, in het kabinet Kok I (1994-1998) is dit zelfs maar 46,7 procent. Hiermee zijn Lubbers III en Kok I samen met het kabinet Ruys de Beerenbrouck II de enige kabinetten

waarin de ministers uit een hoger opgeleid milieu niet in de meerderheid zijn. In deze periode vanaf eind jaren tachtig is dus zichtbaar dat het opleidingsmilieu van ministers meer divers wordt.

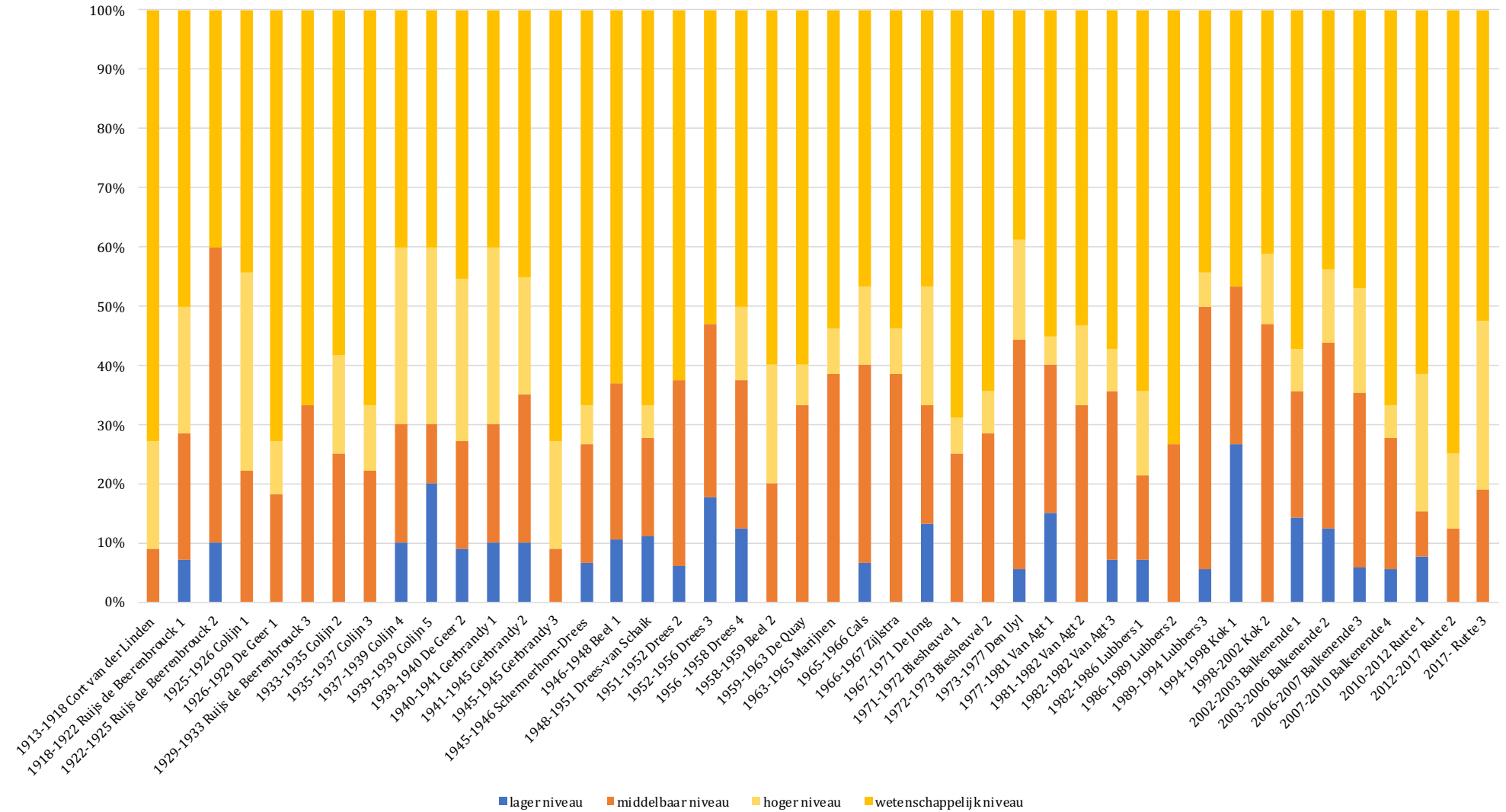
De andere verwachting met betrekking tot het effect van de democratisering van het onderwijs lijkt ook uit te komen. In het kabinet Balkenende IV (2007-2010) komt weer het overgrote deel uit een hoger opgeleid milieu, 66,7 procent komt uit een wo milieu en 5,7 procent uit een hbo-milieu. Deze toename van het aantal ministers uit een hoogopgeleid milieu en daarmee een afname van het meritocratisch gehalte zet door tot het kabinet Rutte III (2017-heden) waarbij 81 procent van de ministers uit een hoger opgeleid milieu komen.

De toename en daarna weer afname van het meritocratisch gehalte van de regeringen lijkt inderdaad verband te houden met de effecten van de democratisering van het onderwijs. Zoals in het theoretische hoofdstuk beschreven lijkt de democratisering eerst te zorgen voor een grotere sociale mobiliteit en lijkt dit effect zichzelf in te halen doordat door sociale reproductie, de sociale mobiliteit verstart.

In de periode tussen de wijziging van het kiesstelsel en het moment dat de effecten van de democratisering van het onderwijs zichtbaar lijken te worden, schommelt het aantal ministers uit een hoger opgeleid milieu tussen de 90,9 procent (Gerbrandy III: 1945) en de 52,9 procent (Drees III: 1952-1956). De momenten dat het aantal ministers uit een hoogopgeleid milieu relatief laag is, lijken te kunnen worden toegeschreven aan het feit dat in deze kabinetten vooral ministers van PvdA en confessionele huize zaten. Hierover in de volgende paragraaf meer.

Op basis van het bovenstaande kan geconcludeerd worden dat drie factoren invloed lijken te hebben gehad op de ontwikkeling van het opleidingsmilieu van ministers. Het effect van de factor van het kiesstelsel lijkt echter snel uitgedoofd. De factor van de invloed van PvdA ministers en in mindere mate de confessionele ministers lijkt ook waarneembaar. Maar wat vooral opvalt is het effect dat de democratisering van het onderwijs lijkt te hebben op eerst een meer diverse samenstelling van regeringen en daarna weer de verdere dominantie van ministers uit een hoger opgeleid milieu.

Figuur 4.2: Het opleidingsmilieu van Nederlandse ministers sinds 1917 (1917-2021)

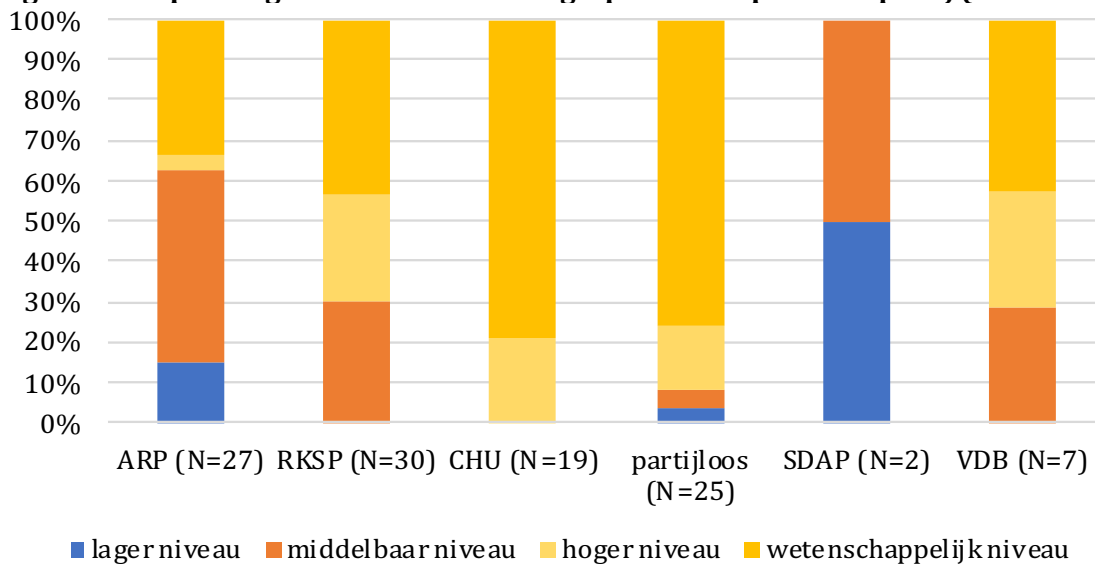
Bron: Parlement & Politiek (www.parlement.com); aangevuld met eigen data

4.3 Wat is het verschil per politieke partij in de ontwikkeling van het opleidingsniveau van de ouders van ministers?

Om deze deelvraag te kunnen beantwoorden wordt eerst aan de hand van een vijftal figuren (figuur 4.3 t/m 4.7) de ontwikkeling over tijd getoond, per periode uitgesplitst naar politieke partijen. Daarna zal van de partijen die in de recente geschiedenis nog relevant zijn (geweest) per partij de ontwikkeling worden getoond in afzonderlijke figuren (figuur 4.8 t/m 4.11).

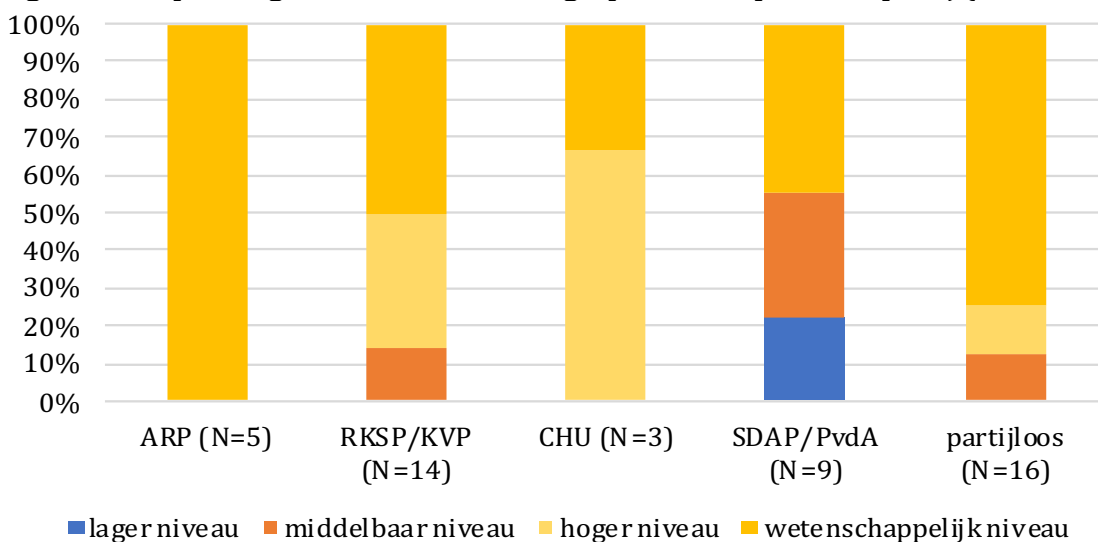
Onder de figuren 4.3 t/m 4.7 wordt een toelichting gegeven op de figuren.

Figuur 4.3: Opleidingsmilieu ministers uitgesplitst naar politieke partij (1917-1940)

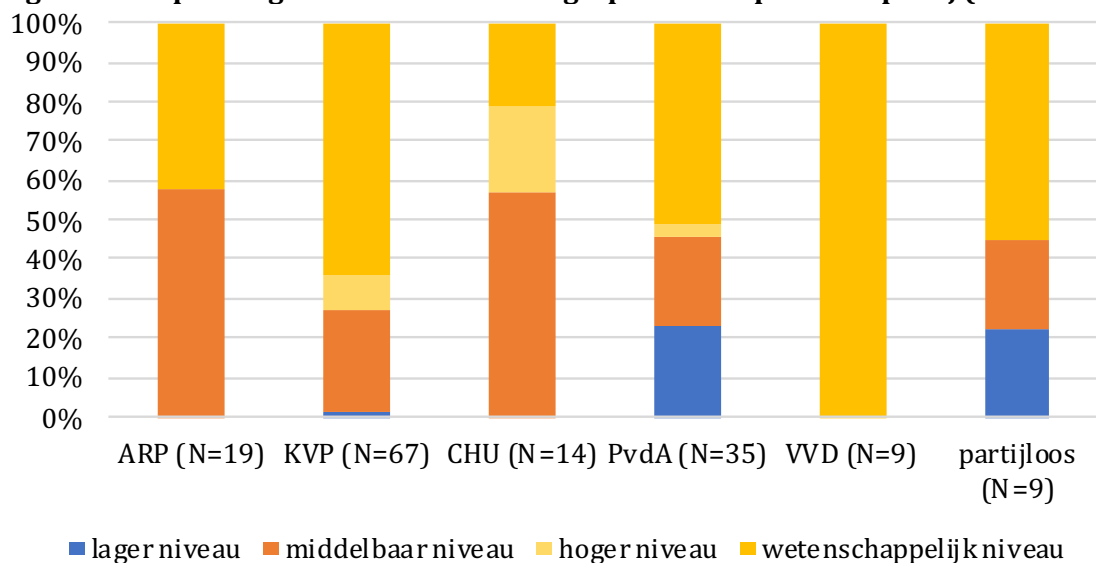
Bron: Parlement & Politiek (www.parlement.com); aangevuld met eigen data

Figuur 4.4: Opleidingsmilieu ministers uitgesplitst naar politieke partij (1940-1946)

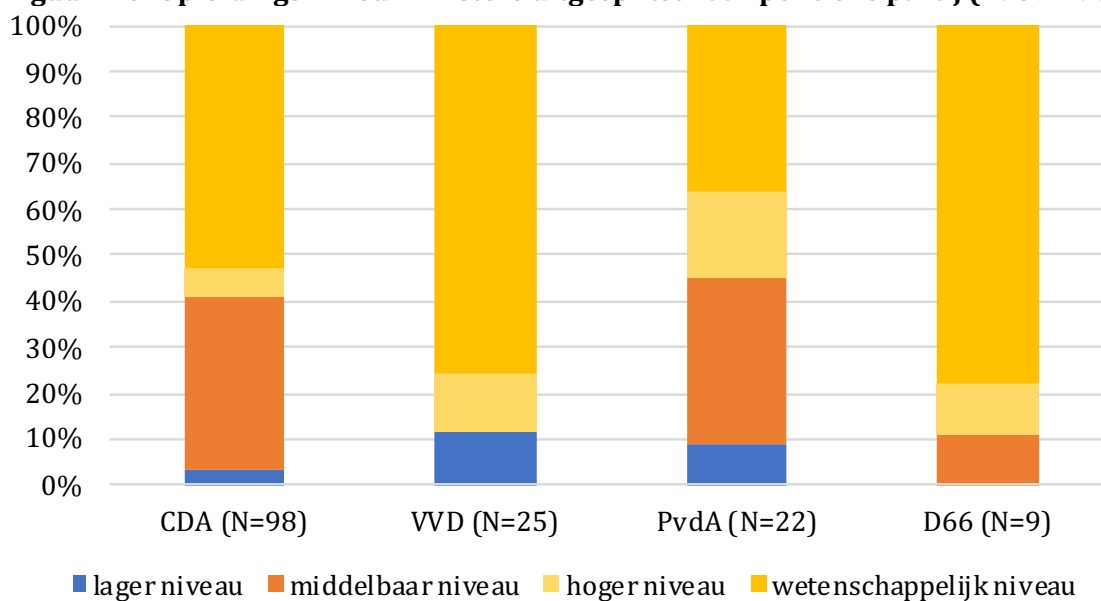
Bron: Parlement & Politiek (www.parlement.com); aangevuld met eigen data

Figuur 4.5: Opleidingsmilieu ministers uitgesplitst naar politieke partij (1946-1967)

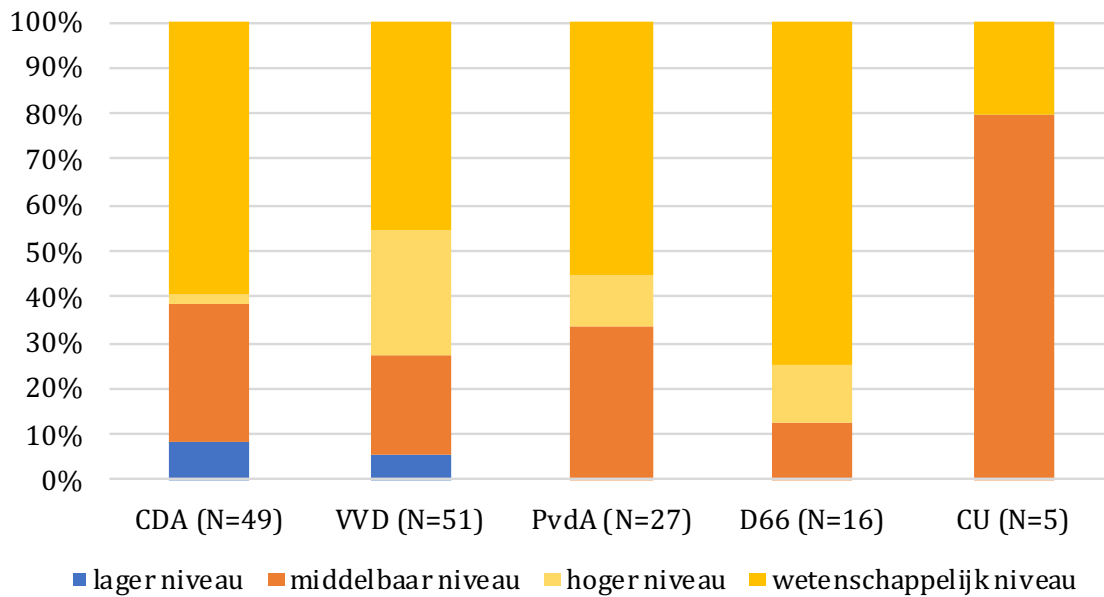
Bron: Parlement & Politiek (www.parlement.com); aangevuld met eigen data

Figuur 4.6: Opleidingsmilieu ministers uitgesplitst naar politieke partij (1967-1990)

Bron: Parlement & Politiek (www.parlement.com); aangevuld met eigen data

Figuur 4.7: Opleidingsmilieu ministers uitgesplitst naar politieke partij (1994-2021)

Bron: Parlement & Politiek (www.parlement.com); aangevuld met eigen data

Op basis van wat in de literatuur bekend is was de verwachting dat de liberalen, die zich later verenigden in de VVD uit het hoogste opleidingsmilieu zouden komen. De liberalen zijn in figuur 4.3, 4.4 en 4.5 terug te vinden in het staafdiagram “partijloos”. Van de confessionele partijen (ARP, RKSP/KVP, CHU; CDA) was de verwachting dat zij na de liberalen, gemiddeld het hoogste aantal ministers zouden hebben uit het hoogopgeleide milieu. Voor de sociaaldemocraten, die eerst in de SDAP verenigd waren en later in de PvdA was de verwachting dat zij gemiddeld gezien de minste ministers zouden hebben die uit een hoogopgeleid milieu afkomstig waren.

Voor de eerste periode (1917-1940) lijkt deze voorspelling juist te zijn. De partijloze liberalen komen overduidelijk relatief uit het hoogstopgeleide milieu, daarna gemiddeld de confessionelen en daarna de sociaaldemocraten die uit de laagst opgeleide milieus komen. Voor de periode daarna (1940-1946) tekent zich hetzelfde beeld af wat betreft de liberalen en sociaaldemocraten. Alleen zien we hier dat de confessionelen in deze (voornamelijk) oorlogsperiode bijna alleen maar ministers leveren uit het hoogste opleidingsmilieu. Wat betreft de derde periode (1946-1967) komt het beeld dat we zien ook weer overeen met de verwachting, alleen valt hier wel op dat zowel de ARP als de CHU meer ministers aflevert uit het niet hoger opgeleide milieu dan de PvdA. Voor de periode 1967-1990 “herstelt” dit beeld zich weer en zijn de liberale VVD-ministers inderdaad weer de ministers uit de hoogstopgeleide milieus, waarna de CDA-ministers volgen en de PvdA ministers inderdaad de ministers zijn uit de minst hoogopgeleide milieus. We zien wel dat in deze periode ook de sociaal-liberale partij D66 ten tonele verschijnt, hun afkomst vertoont overeenkomsten met

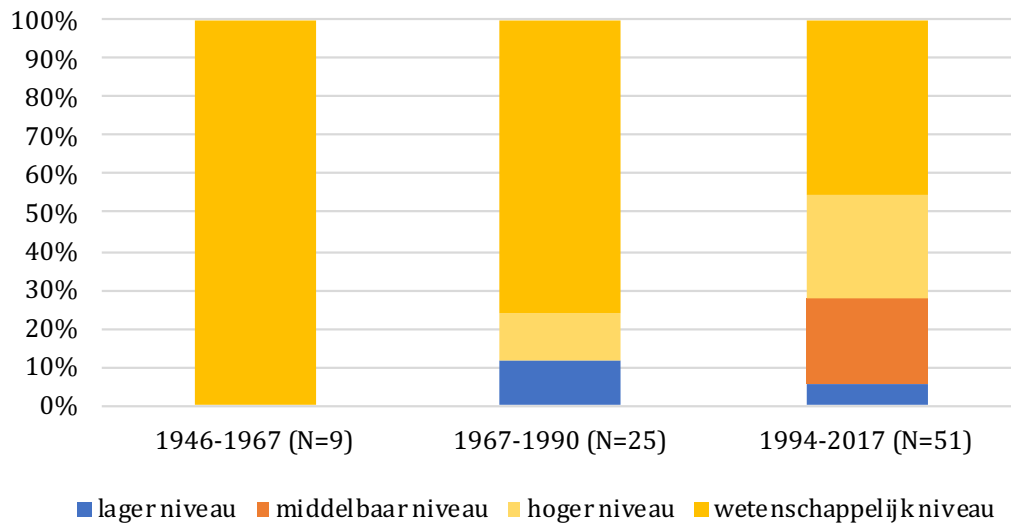
die van de VVD-ministers. In de laatste periode (1994-2021) valt te zien dat de CDA-ministers de plek van de PvdA hebben overgenomen als partij met de ministers met de meest diverse achtergrond. Wat daarnaast opvalt is dat de partijen qua opleidingsmilieu van de ministers naar elkaar toe groeien. Tevens valt op dat de Christen Unie, die in deze periode in twee regeringen heeft gezeten, in totaal vijf ministers heeft geleverd, waarvan slechts één minister uit een hoogopgeleid milieu.

Op basis van het bovenstaande kan de theoretische verwachting dat liberale/VVD ministers gemiddeld uit het hoogstopgeleide milieus zouden komen worden bevestigd. Voor de confessionele partijen en de sociaaldemocraten wordt deze verwachting maar deels bevestigd. Tot aan 1990 lijkt de verwachting te kloppen. Confessionele ministers komen gemiddeld inderdaad uit een hoger opgeleid milieu dan de sociaaldemocraten. Voor de laatste onderzochte periode (1994-2021) kantelt dit beeld en komen de sociaaldemocraten gemiddeld uit een hoger opgeleid milieu.

Wanneer de exacte percentages van het onderzoek van Secker (1991) naast die van de percentages van dit onderzoek worden gelegd valt op dat de “hoge klasse” die Secker en later Bovens en Wille (2016) onderscheidt exclusiever is dan de groep die in dit onderzoek tot de “hoger opgeleiden” wordt gerekend. In de periode 1967-1990 wordt door Secker bij de VVD 50 procent tot de hoge klasse gerekend, terwijl in dit onderzoek 84 procent tot het hoogste opleidingsmilieu wordt gerekend. Voor het CDA geldt dat Secker 39,6 procent tot de hoge klasse rekent, terwijl in dit onderzoek 59,2 procent tot het hoogste opleidingsmilieu wordt geteld. In het onderzoek van Secker wordt 6 procent van de sociaaldemocraten tot de hoge klasse gerekend, terwijl in dit onderzoek 55 procent tot het hoger opgeleide milieu wordt gerekend.

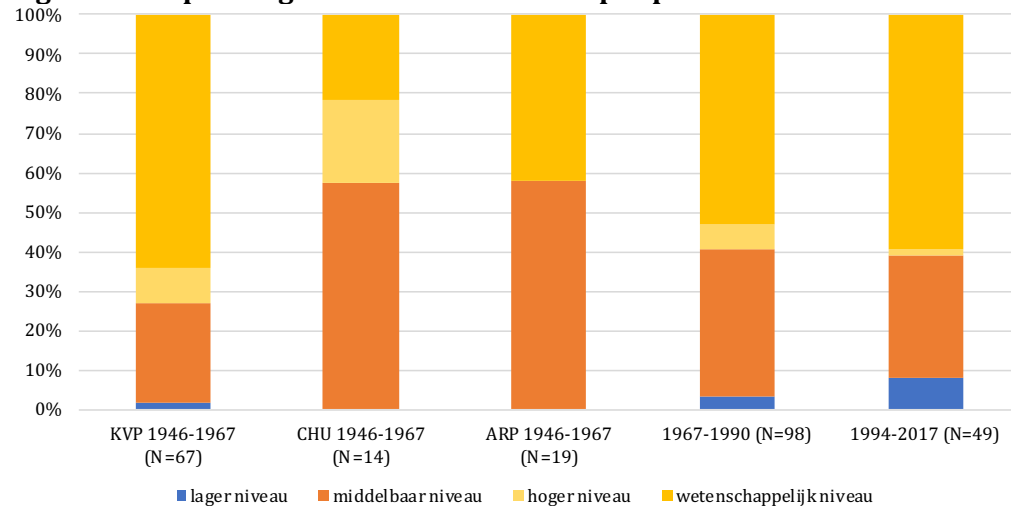
Kijkend naar de bevindingen uit de figuren 4.8 tot en met 4.10 op de volgende pagina valt nog het volgende op: het CDA lijkt de meest stabiele partij wat betreft het opleidingsmilieu waaruit hun ministers voortkomen. Voor de VVD geldt dat zij in de loop der tijd steeds meer ministers krijgen die niet uit een hoger opgeleid milieu komen. Bij de PvdA zien we juist het tegenovergestelde, deze partij krijgt in de loop der tijd juist steeds meer minister uit een hoger opgeleid milieu.

Figuur 4.8: Opleidingsmilieu VVD ministers per periode

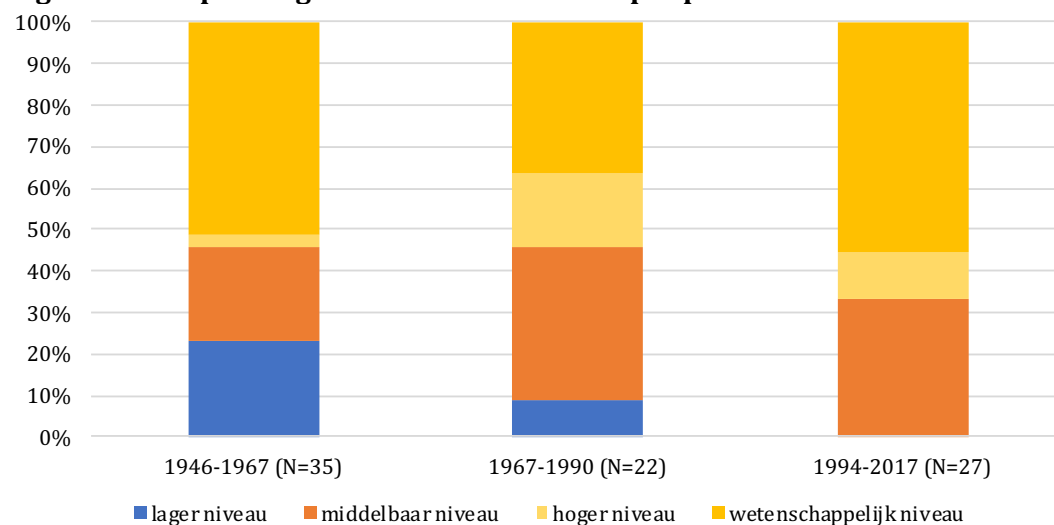
Bron: Parlement & Politiek (www.parlement.com); aangevuld met eigen data

Figuur 4.9: Opleidingsmilieu CDA ministers per periode

Bron: Parlement & Politiek (www.parlement.com); aangevuld met eigen data

Figuur 4.10: Opleidingsmilieu PvdA ministers per periode

Bron: Parlement & Politiek (www.parlement.com); aangevuld met eigen data

5. Conclusie en discussie

In dit hoofdstuk wordt als eerste een antwoord worden gegeven op de hoofdvraag die centraal heeft gestaan in dit hele onderzoek. In de discussie wordt kritisch gereflecteerd op de beperkingen en de relevantie van dit onderzoek. Tot slot zullen er aanbevelingen worden gedaan voor vervolgonderzoek.

5.1 Conclusie

De hoofdvraag die centraal heeft gestaan in dit onderzoek luidt: *Hoe heeft het meritocratisch gehalte van Nederlandse regeringen zich ontwikkeld sinds 1917?*

Het antwoord op deze hoofdvraag valt in tweeën uiteen. Als eerste kan vanuit de enge definitie van meritocratie een antwoord gegeven worden op de hoofdvraag. Deze definitie stelt dat het meritocratisch gehalte van een regering wordt bepaald door de hoogte van het opleidingsniveau van de ministers. Naarmate ministers hoger opgeleid zijn, is het meritocratisch gehalte van een regering ook hoger. Op basis van eerder onderzoek van onder andere Secker (1991) en Bovens en Wille (2016;2017) kon al worden vastgesteld dat Nederlandse ministers altijd al hoger opgeleid waren, waarbij de ministers met een academische bul in de overduidelijke meerderheid waren. Op basis van het empirische gedeelte van dit onderzoek kan dit beeld van Secker en van Bovens en Wille worden bevestigd. Hiermee kan worden gesteld dat er niet zozeer sprake is geweest van een meritocratisch gehalte dat zich heeft ontwikkeld, maar dat Nederlandse regeringen altijd al een hoog meritocratisch gehalte hebben gehad.

Deze enge definitie geeft echter een te beperkt beeld van meritocratie. Daarom heeft dit onderzoek zich meer gericht op de brede definitie van meritocratie. Deze bredere definitie houdt namelijk rekening met de factor afkomst. Voor meritocratie is het belangrijk dat posities op basis van eigen verdienste worden behaald en dat je afkomst hierbij niet uitmaakt. Hiermee staat een meritocratie tegenover een aristocratie waarbij je afkomst juist bepalend is voor welke posities je wel of niet kunt bekleden. Om te kijken hoe het meritocratisch gehalte zich sinds 1917 heeft ontwikkeld volgens deze brede definitie is het opleidingsmilieu van ministers in kaart gebracht. Volgens deze definitie is een regering dus meritocratischer naarmate het opleidingsmilieu van ministers meer divers is en er niet een bepaalde groep oververtegenwoordigd is. Na de verandering van het kiesstelsel in 1917 neemt het meritocratisch gehalte toe, maar na het kabinet Ruys de Beerenbrouck II (1922-1925) dooft dit al snel uit. Nadien hebben de kabinetten waarin de PvdA vertegenwoordigd is samen met confessionele regeringspartners vaker een hoger meritocratisch gehalte. Maar het

duidelijkste effect lijkt de invloed te zijn van de democratisering van het onderwijs. Vanaf het kabinet Lubbers III is de afkomst relatief divers. Maar vanaf het vierde kabinet Balkenende tot en met het derde kabinet Rutte neemt het aantal ministers uit hoger opgeleide milieus weer toe en wordt daarmee de samenstelling van regeringen minder divers. Dit beeld sluit aan bij de verwachtingen die werden opgesteld op basis van de ontwikkeling van de sociale mobiliteit in Nederland. Onderzoek van Tolsma en Wolbers (2010) liet zien hoe voor verschillende geboorte cohorten het gesteld was met de opleidingsmobiliteit. Deze ontwikkeling lijkt zich dus ook te hebben afgetekend in de Nederlandse regeringen.

De politiek van voor 1917 valt te kenschetsen als een politieke aristocratie. Secker (1991) heeft laten zien dat in die tijd de factor of iemand van adel was of onderdeel uitmaakte van het patriciaat nog steeds van invloed was op het al of niet bekleden van een ministers post. Voor 1918 was twee derde van de ministers nog van aristocratische komaf (Secker, 1991). Na 1917 heeft deze politieke aristocratie geleidelijk plaats gemaakt voor een politieke meritocratie. Sindsdien was nagenoeg iedere minister hoger opgeleid en speelde het feit of iemand afkomstig was uit de aristocratie steeds een minder grote rol van betekenis. Vanaf 1917 fluctueert het meritocratisch gehalte van regeringen, waarbij het aantal ministers uit een hoger opgeleid milieu schommelt tussen de 90,9 procent en de 52,9 procent. Na de democratisering van het onderwijs lijkt een echte politieke meritocratie werkelijkheid te worden. Hetgeen waargenomen wordt vanaf het kabinet Lubbers III is dat nog steeds bijna alle ministers zelf hoger zijn opgeleid, maar dat zij komen uit een meer divers milieu wat betreft opleidingsniveau. Deze politieke meritocratie slaat echter gedurende het eerste decennium van de 21ste eeuw om en dan lijkt afkomst juist steeds weer meer een rol van betekenis te gaan spelen. Het gaat nu niet meer om of iemand afkomstig is uit de adel of het patriciaat, maar om het feit dat bijna alle ouders van ministers zelf ook hoger opgeleid zijn. Hiermee is de politieke meritocratie veranderd in een politieke onderwijsaristocratie. Daarmee wordt antwoord gegeven op de vraag die tevens de titel is van dit onderzoek: *Een nieuwe aristocratie?*

5.2 Discussie

Dit onderzoek heeft laten zien hoe het meritocratisch gehalte van Nederlandse regeringen zich heeft ontwikkeld sinds 1917, waarbij ik tot de conclusie ben gekomen dat de laatste jaren de politieke meritocratie plaats lijkt te hebben gemaakt voor een politieke onderwijsaristocratie. Een politieke arena waarin niet alleen de hoogopgeleiden het voor het zeggen hebben, maar dat deze hoogopgeleiden ook mensen zijn die uit een overwegend hoogopgeleid milieu afkomstig zijn.

Om tot deze conclusie te kunnen komen is er een kwantitatief empirisch onderzoek uitgevoerd. Dit onderzoek kent echter een paar beperkingen. De eerste en meest voorname beperking van dit onderzoek is de volgende. Om het opleidingsmilieu te kunnen bepalen is gebruik gemaakt van het beroepsniveau van de vader van een minister. Het mogelijke probleem dat hiermee samenhangt is dat dit beroep geen zekerheid geeft over het *daadwerkelijke* opleidingsniveau van de vader van een minister. Voor beroepen als “arts” of “advocaat” is het duidelijk dat de betreffende persoon geneeskunde of rechten moet hebben gestudeerd, waardoor het opleidingsniveau met grote zekerheid kan worden vastgesteld. Voor beroepen als “politicus”, “kunstenaar” of “tuinder” is met veel minder grote zekerheid vast te stellen dat diegene ook een opleiding heeft gevolgd die correspondeert met het beroepsniveau.

Een beperking van lagere orde is dat niet met volledige zekerheid kan worden gezegd dat de database die is gemaakt ten behoeve van dit onderzoek volledig compleet is. Geprobeerd is alle mogelijke informatie over het uitgeoefende beroep van de vader te achterhalen. Maar de mogelijkheid blijft bestaan dat de desbetreffende informatie niet volledig gedocumenteerd is en die daarom niet volledig in mijn database kon worden opgenomen. De invloed van deze beperkingen op de onderzoeksresultaten zijn zoveel mogelijk geneutraliseerd door consequent te zijn in de behandeling van de data en daarover ook transparant te rapporteren.

Ondanks de genoemde beperkingen is het wel degelijk relevant geweest dat dit onderzoek is uitgevoerd. Ten eerste is in dit onderzoek voor het eerst systematisch onderscheid gemaakt tussen een “enge” en een “brede” definitie van meritocratie. Dit onderzoek heeft laten zien dat het essentieel is duidelijk te maken wat je als onderzoeker precies bedoelt met meritocratie. Afhankelijk van de definitie die je hanteert kun je tot totaal andere uitkomsten komen over iets zoals het “meritocratisch gehalte”.

Daarnaast is met dit onderzoek voor het eerst het opleidingsmilieu waar ministers uit afkomstig zijn in beeld gebracht. Hiermee is het opleidingsmilieu voor het eerst als factor

gehanteerd om iemand afkomst te bepalen. Opleidingsmilieu als bepalende factor hanteren voor afkomst past goed in een tijdsgeest waarin een zo hoog mogelijk opleidingsniveau een steeds belangrijkere factor is voor het behalen van maatschappelijk succes en (hoger) opleidingsniveau een belangrijk mechanisme is achter sociale reproductie. Dit in een tijd dat hoogopgeleide ouders er alles aan doen om hun eigen kinderen ook tot de hoogopgeleiden te laten behoren en hiermee opleidingsniveau een erfelijk karakter krijgt.

Dit onderzoek is politiek maatschappelijk relevant omdat het inzicht heeft geboden in de achtergrond van Nederlandse ministers. Het heeft eens te meer duidelijk gemaakt dat een ministerspost niet zomaar voor iedereen bereikbaar is. Het was al duidelijk dat hoogopgeleid zijn de facto een vereiste is om minister te kunnen zijn. Dit onderzoek heeft duidelijk gemaakt dat het hebben van hoogopgeleide ouders tegenwoordig bijna net zo belangrijk is om minister te kunnen worden. Wie dus voor een dubbeltje geboren is, lijkt maar moeilijk een kwartje te kunnen worden.

Dit onderzoek laat inzien dat er wat betreft het begrip meritocratie er een keuze moet worden gemaakt. Of we definiëren meritocratie volgens de “brede” definitie en erkennen hiermee dat wij geen meritocratische samenleving hebben. Of we definiëren meritocratie volgens de “enge” definitie en zorgen dat meritocratie een negatieve connotatie krijgt. Wanneer deze definities door elkaar gebruikt blijven worden, zal meritocratie inderdaad een mythe blijken zoals Sandel (2020) het beschrijft. We moeten niet willen dat we in een samenleving leven, die een meritocratie wordt genoemd, waarbij mensen die hoogopgeleid zijn en maatschappelijk succes hebben, denken dat ze dit puur aan zichzelf te danken hebben. Dit moeten we niet willen omdat de keerzijde van deze medaille is dat mensen die niet hoogopgeleid zijn en hierdoor minder kans hebben op maatschappelijk succes denken, dat dit hun eigen schuld is.

5.3 Aanbevelingen voor verder onderzoek

De eerste aanbeveling die kan worden gedaan voor vervolgonderzoek heeft betrekking op de voornaamste beperking van dit onderzoek. Het zou goed zijn als het daadwerkelijke opleidingsmilieu van ministers in kaart zou kunnen worden gebracht. Op deze manier kan met grotere zekerheid de relatie tussen het ministerschap en het opleidingsmilieu in kaart worden gebracht. Wanneer een onderzoeker beschikt over meer tijd en middelen dan die ik heb gehad moet het mogelijk zijn om voor, op zijn minst de afgelopen dertig jaar, de daadwerkelijke opleiding van de vader van een minister te achterhalen en in een database te verwerken. Dit zal dan moeten worden gedaan door informatie te verkrijgen uit eerste of

tweede hand. De focus op de afgelopen dertig jaar heeft de praktische reden dat er voor deze periode nog een reële kans is de informatie uit eerste hand te verkrijgen. Daarnaast is deze periode interessant, om te staven of de bevinding die ik in dit onderzoek heb gedaan betreffende de invloed van de democratisering van het onderwijs correct is. Eenzelfde onderzoek op een andere groep, dat misschien nog wel relevanter is, kan zich richten op Tweede Kamerleden. Zij vertegenwoordigen immers direct het volk.

De laatste aanbeveling voor verder onderzoek heeft betrekking op de responsiviteit van ministers. Om meer betekenis te kunnen toekennen aan de resultaten van dit onderzoek is het interessant te onderzoeken of ministers uit een hoogopgeleid milieu andere beleidsvoorkeuren hebben dan ministers uit een laagopgeleid milieu. Onderzoek van Schakel en van der Pas (2020) laat al zien dat politici als groep, hoogopgeleide burgers beter vertegenwoordigen dan laagopgeleide burgers. Het zou interessant zijn te weten of politici en in het bijzonder ministers uit laagopgeleide milieus andere beleidsvoorkeuren blijken te hebben dan ministers uit hoogopgeleide milieus.

Literatuurlijst

- Barro, R. J., & Lee, J. W. (2013). A new data set of educational attainment in the world, 1950 – 2010. *Journal of development economics*, 104, 184-198.
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of judgements of taste*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (2006). 'The forms of capital'. In: *Education, Globalisation and Social Change*. H.
- Bovens, M. A. (2006). De diplomademocratie: Over de spanning tussen meritocratie en democratie. *B en M: tijdschrift voor beleid, politiek en maatschappij*, 33(4), 205-218.
- Bovens, M., & Wille, A. (2016). De meritocratisering van de politieke elite. In P. de Beer, M. Van Pinxteren (Red.), *Meritocratie: op weg naar een nieuwe klassensamenleving*. (p.165-197). Amsterdam, Nederland: Amsterdam University Press.
- Bovens, M., & Wille, A. (2017). *Diploma democracy: The rise of political meritocracy*. Oxford University Press.
- Bovens, M., Dekker, P., & Tiemeijer, W. (2014). Gescheiden werelden. *Een verkenning van sociaal-culturele tegenstellingen in Nederland*.
- Bowles, S., & Gintis, H. (2003, June). Schooling in capitalist America twenty-five years later. In *Sociological Forum* (Vol. 18, No. 2, pp. 343-348). Wiley, Springer.
- Breen, R. (red.) (2004). *Social mobility in Europe*. Oxford: Oxford University Press.
- Brons, C. R. (2014). Political discontent in the Netherlands in the first decade of the 21st century.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2011). Zo vader zo zoon, zo moeder zo dochter? Een onderzoek naar de intergenerationele overdracht van onderwijsniveau en -richting. CBS. *Sociaaleconomische trends*, 26.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2007, 7 maart). *Jonge vrouwen hoger opgeleid dan mannen*. Geraadpleegd op 11 juni 2021, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2007/10/jonge-vrouwen-hoger-opgeleid-dan-mannen>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2011, 29 juni). *Bijna een miljoen vrouwen hoger opgeleid dan hun man*. Geraadpleegd op 18 juni 2021, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2011/26/bijna-een-miljoen-vrouwen-hoger-opgeleid-dan-hun-man>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2018, 29 mei). *Onderwijsniveau*. Geraadpleegd op 10 juni 2021, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2018/22/helpt-van-laagopgeleide-25-tot-45-jarige-mannen-rookt/onderwijsniveau>

- Christensen, S. H., & Newberry, B. (2015). The role of research in academic drift processes in European and American professional engineering education outside the universities. In *International perspectives on engineering education* (pp. 33-69). Springer, Cham.
- Collins, R. (1979). *The credential society photocopy: An historical sociology of education and stratification*. Academic Press.
- De Beer, P. (2016). Meritocratie: op weg naar een nieuwe klassensamenleving. In P. de Beer, M. Van Pinxteren (Red.), *Meritocratie: op weg naar een nieuwe klassensamenleving*. (p.9-23). Amsterdam, Nederland: Amsterdam University Press.
- Dekker, P., & den Ridder, J. (2016). Gedeelde waarden en een weerbare democratie.
- Dekker, P., Bovens, M. A. P., & Tiemeijer, W. (2016). Het zijn de academici: opleiding als sociale en politiek-culturele scheidslijn.
- Elibol, R., & Tielbeke, J. (2021, 9 juni). 'In Haren zit je natuurlijk wel goed'. Geraadpleegd op 16 juni 2021, van <https://www.groene.nl/artikel/in-haren-zit-je-natuurlijk-wel-goed>
- Fort, M. (2006). Educational reforms across Europe: a toolbox for empirical research. *Unpublished paper*
- Gaxie, D. (1983). Les facteurs sociaux de la carrière gouvernementale sous la Cinquième République de 1959 à 1981. *Revue française de sociologie*, 441-465.
- Gaxie, D., & Godmer, L. (2007). Cultural capital and political selection: educational backgrounds of parliamentarians. *Democratic representation in Europe: Diversity, change, and convergence*, 106-135.
- Gerring, J. (2012). Mere description. *British Journal of Political Science*, 721-746.
- Hakhverdian, A. (2015). 'Does it Matter that Most Representatives are Higher Educated?'. *Swiss Political Science Review*. 21 (2): 237-45.
- Hakhverdian, A., & Schakel, W. (2017). *Nepparlement?: een pleidooi voor politiek hokjesdenken*. Amsterdam University Press.
- Heath, O. (2015). Policy Representation, Social Representation and Class Voting in Britain. *British Journal of Political Science*. 45 (1): 173-93.
- Koole, R. (2018). Gouvernentalisering: De veranderende verhouding tussen regering en parlement in Nederland. *Tijdschrift voor Constitutioneel Recht*, 317.
- Korteweg, A. (2021, 26 mei). *De Kamer is een reservaat voor hoogopgeleiden en dat moet anders, vindt dit Kamerlid*. Geraadpleegd op 16 juni 2021, van <https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/de-kamer-is-een-reservaat-voor-hoogopgeleiden-en-dat-moet-anders-vindt-dit-kamerlid~b4b23432/>

- Lauder, H., Brown, P., Dillabough, J. A., & Halsey, A. H. (2006). Introduction: The prospects for education: Individualization, globalization, and social change. In *Education, globalization, and social change* (pp. 1-70). Oxford University Press.
- Lauder, P. Brown, J.A. Dillabough, & A.H. Halsey (eds.). Oxford: Oxford University Press. 105-18.
- Mead, L. M. (2013). The universities: avatars of modernity. *Society*, 50(2), 167-175.
- Mijs, J. J. (2016). The unfulfillable promise of meritocracy: Three lessons and their implications for justice in education. *Social Justice Research*, 29(1), 14-34.
- Noordzij, K., de Koster, W., & van der Waal, J. (2020). "They don't know what it's like to be at the bottom": Exploring the role of perceived cultural distance in less-educated citizens' discontent with politicians. *The British Journal of Sociology*.
- Parlement.com. (z.d.). *Homepage Parlement.com*. Geraadpleegd op 22 juni 2021, van <https://www.parlement.com/>
- Parlementair Documentatie Centrum Universiteit Leiden. (z.d.). Geraadpleegd op 16 juni 2021, van <https://www.parlementairdocumentatiecentrum.nl/>
- Parsons, T. (1971). *The System of Modern Societies*. Englewood-Cliffs: Prentice-Hall.
- Philips, A. (2012). Representation and inclusion. *Politics & Gender*. 8 (4): 512-18.
- Plato. (2012). *De ideale staat* (Koolschijn, G., Vert.). Amsterdam: Athenaeum – Polak & Van Genneep.
- Redactie. (2021, 24 februari). *Bestuurskundige Mark Bovens: 'Sinds 1881 waren er niet meer zoveel academici in de Kamer'*. Geraadpleegd op 8 maart 2021, van <https://www.socialevraagstukken.nl/interview/bestuurskundige-mark-bovens-sinds-1881-waren-er-niet-meer-zoveel-academici-in-de-kamer/>
- Remkes, J. W., van Baalen, C. C., Janse de Jonge, E. E., Kohnstamm, J., Koole, R. A., Lagerwerf-Vergunst, E. F., ... & Quik-Schuijt, A. C. (2018). *Lage Drempels, Hoge Dijken: Democratie en Rechtsstaat in Balans*, Eindrapport van de staatscommissie parlementair stelsel.
- Riemen, R. (2009), *Adel van de geest. Een vergeten ideaal*. Amsterdam/Antwerpen .
- Ron Meyer - Buitenhof. (2021, 13 juni). Geraadpleegd op 16 juni 2021, van https://www.vpro.nl/buitenhof/speel%7EPOMS_AT_16550592%7Eron-meyer%7E.html
- RTL. *Iets jonger, helpt uit de Randstad: zo gemiddeld is het nieuwe kabinet*. (2017, 25 oktober). Geraadpleegd op 11 juni 2021, van:

- <https://www.rtlnieuws.nl/nederland/politiek/artikel/3705941/iets-jonger-helpt-uit-de-randstad-zo-gemiddeld-het-nieuwe>
- Schakel, W., & van der Pas, D. (2020). Degrees of influence: Educational inequality in policy representation. *European Journal of Political Research*.
- Schlozman, K. L., Verba, S., & Brady, H. E. (2012). *The unheavenly chorus*. Princeton University Press.
- Secker, W. P. (1991). Ministers in beeld: De sociale herkomst van de Nederlandse ministers (1848-1990). Leiden: DSWO Press.
- Tolsma, J., & Wolbers, M. H. (2010). Onderwijs als nieuwe sociale scheidslijn? De gevolgen van onderwijsexpansie voor sociale mobiliteit, de waarde van diploma's en het relatieve belang van opleiding in Nederland.
- Trow, M. (1973). Problems in the transition from elite to mass higher education.
- Trow, M. (2007). Reflections on the transition from elite to mass to universal access: Forms and phases of higher education in modern societies since WWII. In *International handbook of higher education* (pp. 243-280). Springer, Dordrecht.
- Van den Berg, J. T. J., & van den Braak, B. (2004). Kamerleden als passanten in de Haagse politiek: De maatschappelijke herkomst van Tweede-Kamerleden 1970–2004. *Jaarboek parlementaire geschiedenis, 2004*, 69-81.
- Van den Berg, J.T.J. (1983). De toegang tot het Binnenhof. De maatschappelijke herkomst van de Tweede-Kamerleden tussen 1849 en 1970 Weesp: Van Holkema & Warendorf.
- Van Pinxteren, M., & de Beer, P. (2016). *Meritocratie: op weg naar een nieuwe klassensamenleving* (p. 254). Amsterdam University Press.
- Van Tulder, J. J. M. (1962). De beroepsmobiliteit in Nederland van 1919-1954.
- Von Beyme, K. (2014). Representative democracy and the populist temptation. In *Klaus von Beyme* (pp. 111-130). Springer, Cham.
- Winterman, P. (2021, 4 maart). *CDA-lijsttrekker Hoekstra wil WW-uitkering inkorten*. Geraadpleegd op 16 juni 2021, van <https://www.ad.nl/politiek/cda-lijsttrekker-hoekstra-wil-ww-uitkering-inkorten~ae73a74f/>

Bijlage 1

Classificatie	Beroep
2	arbeidersmilieu
2	bankbediende bij de Twentsche Bank
2	bode van een ziekenfonds
2	fabrieksarbeider
2	huisschilder
2	huisschilder
2	kantoorbediende
2	kantoorbediende bij de Rotterdamsche Bank
2	kantoorbediende, houtkoper
2	koetsier
2	kon middelbare school niet afmaken omdat hij in wasmachine fabriek moest werken van vader.
2	landarbeider
2	medewerker P.T.T.
2	metselaar
2	portier
2	rangeerder
2	textielarbeider te Winterswijk
4	aannemer van waterleidingen
4	ambtenaar der Posterijen
4	arbeider, koopman (groentehandelaar)
4	bakker
4	bakker, fabrikant van bakkersgrondstoffen
4	banketbakker te Leiden
4	bloemenkweker
4	bloemist
4	boekhouder
4	boekhouder kleinbedrijf in bouwmaterialen
4	boekhouder van het Parc vaccinogene te Rotterdam
4	boer
4	bosopzichter op particulier landgoed Kernheim
4	eigenaar (klein) hotel-restaurant
4	eigenaar grote broodbakkerij
4	eigenaar van een banketbakkerszaak, annex lunchroom te Utrecht
4	eigenaar van een groentewinkel
4	eigenaar van een houtbewerkingsbedrijf
4	eigenaar van een winkel in elektrische (huishoudelijke) apparatuur
4	eigenaar van winkel voor maatpakken, eigenaar van een antiquariaat
4	fietsenmaker en metaalbewerker

4	Fruitteler: appels en peren
4	graanhandelaar
4	graanhandelaar, molenaar
4	groente en fruit handelaar
4	handelaar in ongeregelde goederen
4	houthandelaar
4	huisknecht studentensociëteit Phoenix te Delft, politieagent (majoor)
4	kapper
4	kleermaker
4	kolenboer
4	koopman
4	koopman in manufacturen
4	koopman te Maastricht
4	kruidenier
4	landarbeider, kruidenier te Franeker, wegwerker bij de Nederlandse Spoorwegen
4	landbouwer
4	landbouwer, boer in de Haarlemmermeer
4	landbouwer, graanhandelaar
4	Landbouwer, klein boerenbedrijf
4	machinist bij de Nederlandse Spoorwegen
4	melkboer
4	melkslijter
4	melkslijter, politieagent
4	melkveehouder
4	metselaar, stukadoor
4	meubelmaker
4	middenstander
4	molenaar, kolenboer
4	monteur, zelfstandig ovenbouwer
4	ondernemer/koopman
4	opzichter bij N.V. De Heerenveense Waterleiding
4	rijwielhandelaar
4	sergeant bij het tweede regiment infanterie, werkzaam in de handel
4	spoorwegambtenaar (stationschef)
4	tabakshandelaar te Amsterdam
4	timmerman
4	timmerman, aannemer
4	timmerman, badmeester in een zweminrichting
4	timmerman, timmerman, eigenaar van een kleine houtbewerkingsfabriek
4	tuinder
4	veehouder

4	veldwachter
4	werkte in het onderhoud bij de Rotterdamse Trammaschappij
4	winkelier
4	winkelier (grossier in kruideniers- en bakkerswaren)
4	winkelier en mandenmaker in Hilversum
4	winkelier in damesmode
4	zeeproever bij zeepfabriek "Dobbelman" te Nijmegen
6	adjunct-commies departement van Oorlog, commies departement van Oorlog, ambtenaar op het ministerie van Oorlog
6	algemeen bedrijfsleider praktijkcentrum dierhouderij Horst (voormalig praktijkschool voor studenten MAS, HAS en LU)
6	ambtenaar staatsspoorwegen
6	ambtenaar, lid Raad van Arbeid
6	bedrijfsleider in de verfindustrie
6	beroepsmilitair bij de administratieve dienst (hoogste rang: kolonel)
6	bierbottelaar en wijnhandelaar
6	chef personeelszaken van de gemeente Arnhem (1957)
6	chef van het postkantoor te Weltevreden (Ned.-Indië)
6	commissionair in effecten
6	eerste luitenant, officier bij de Landmacht
6	eigenaar van een cafetaria, assurantieadviseur
6	eigenaar van een kleine postpapierfabriek te Arnhem
6	eigenaar van transportbedrijf Zwatra
6	gemeenteontvanger (1889), schoenmaker
6	groothandelaar en cargadoor
6	groothandelaar in papier
6	grossier (groothandelaar)
6	handelsagent
6	handelsreiziger, eigenaar groothandel in scheepswaren
6	ijker
6	kunstenaar
6	kweekschool directeur, onderwijsinspecteur, Tweede Kamerlid
6	landbouwer te Groede (Zld.), rijkstelegrafist en postkantoorhouder te Sint-Oedenrode
6	leraar aan een Lagere Technische School
6	makelaar in granen en oliezaden
6	marineofficier
6	musiekpedagoog en componist, boerenknecht, amanuensis op een laboratorium en assistent bij de Katholieke Universiteit Nijmegen
6	officier
6	officier der infanterie
6	officier bij de infanterie (hoogste rang: luitenant-kolonel tit.)
6	officier der artillerie
6	officier der grenadiers, afdelingschef bij de Nederlandse Spoorwegen

6	officier luitenant-generaal
6	ondergronds bedrijfsinspecteur bij de Domaniale Mijn N.V. te Kerkrade
6	Ondernemersgezin, familiebedrijf
6	politie-inspecteur
6	rechercheur bij de politie
6	rechercheur bij de rijkspolitie
6	tabaks-, wijn- en effectenhandelaar
6	technisch bedrijfsleider
6	textielgrossier
6	uitgever
6	Vader werkt voor rijkswaterstaat
6	verzekeringsmakelaar
6	vrachtschipper en scheepsagent
6	werknemer meubelmakerij, binnenhuisarchitect, eigenaar van een meubelmakerij en aannemersbedrijf
6	werkte bij Douwe Egberts, eigenaar van een administratiekantoor
6	zelfstandig ondernemer
8	(leger)predikant, boekhandelaar
8	adjunct-directeur drukkerij, en medewerker belastingdienst
8	adjunct-directeur van de Rijksdienst voor het Wegverkeer
8	adjunct-directeur van een matrassenfabriek
8	advocaat
8	advocaat te Amsterdam, raadsheer Hoge Raad
8	advocaat, ambtenaar van het openbaar ministerie bij het kantongerecht te Heerenveen
8	advocaat, docent opleiding openbaar ministerie, notaris te Wiesbaden, geïnterneerd te Buchenwald, hoogleraar rechten Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam
8	advocaat, lid gemeenteraad van Amsterdam, lid Provinciale Staten van Noord-Holland, arrondissementsrechter, raadsheer en president van het Gerechtshof te Amsterdam
8	advocaat, president Amsterdams gerechtshof
8	advocaat, procureur
8	advocaat, substituut-officier van justitie te Gorinchem, officier van justitie te Deventer (1866-1877)
8	algemeen procuratiehouder, chef afdeling buitenland bij de Rotterdamsche Bank
8	algemeen secretaris van de Vereniging voor de Effectenhandel
8	apotheker-drogist
8	architect
8	architect (ontwerper wederopbouwplan te Rotterdam), directeur van gemeentewerken te Rotterdam
8	architect, aannemer
8	arts
8	assistent van de thesaurier-generaal van Financiën, spoorwegambtenaar

8	bankdirecteur
8	bankier
8	bankier bij Twentsebank
8	bedrijfsleider en adjunct-directeur van een distilleerderij
8	bestuursambtenaar te Nederlands-Indië, gouverneur van Celebes, gouverneur van Sumatra's Westkust
8	biologieleraar
8	boekhouder, adjunct-inspecteur bij het Staatstoezicht op de naleving van de Drankwet
8	boekhouder/procuratiehouder
8	burgemeester
8	burgermeester Heerjansdam en Barendrecht, Lid Provinciale Staten Zuid-Holland
8	Burgemeester Voorschoten
8	burgemeester, notaris
8	Burgermeester, Statenlid, directeur Boeren- en tuindersodelingen
8	chemicus/adviseur
8	chirurg
8	commies der invoerrechten en accijnzen te Franeker, verificateur van belastingen, vakbondsbestuurder
8	commissaris van de Koningin
8	diplomaat
8	diplomaat, laatstelijk gezant te Wellington (Nieuw-Zeeland)
8	directeur
8	directeur Hoge en lage druk spuitgieterij
8	directeur ICCO, ambassadeur Ethiopie en Sudan
8	directeur N.V. Ettense Steenfabriek
8	directeur projectontwikkelingskantoor, wethouder, lid Gedeputeerde Staten
8	directeur Rijks HBS te Utrecht
8	directeur scheepsvaartbedrijf en winkelbedrijf
8	directeur van een basisschool
8	directeur van een biscuitfabriek
8	directeur van een graanhandel
8	directeur van een groothandel in bouwmaterialen
8	directeur van een installatiebedrijf
8	directeur-eigenaar van Lubbers' constructiewerkplaats en machine fabriek
8	directeur-generaal voor de industrialisatie, ministerie van Economische Zaken
8	directeur/eigenaar herenkledingzaak (familiebedrijf)
8	egyptoloog, zonder beroep, kreeg niet direct een predikantsplaats, directeur van het Museum van Oudheden te Leiden (1891)
8	eigenaar van een drukkerij
8	eigenaar van een expeditiebedrijf (steenkolen)
8	eigenaar van een textielhandel, gemeenteraadslid
8	eigenaar van een toeleveringsbedrijf voor de scheepvaart en wegebouw

8	eigenaar van een winkel in parfumerie-artikelen, accountant
8	eigenaar van transportbedrijf Zwatra
8	fabrikant
8	financieel correspondent dagblad "De Maasbode" en "De Telegraaf" te Parijs, chef van "Radio Oranje" te Londen, directeur van Radio Nederland Wereldomroep
8	fiscalist
8	gemeentesecretaris, burgemeester
8	geneesheer
8	gouverneur generaal Nederlands-Indië
8	griffier van het kantongerecht te Ridderkerk (1876-1884), kantonrechter te Druten (1884-1889), raadsheer in het Gerechtshof te Arnhem (1889-)
8	griffier, kantoorbediende
8	gynaecoloog
8	handelsreiziger, sigarenfabrikant
8	hoofd van de criminele afdeling bij de staatsprocureur te Pretoria, lid van het Hoog Gerechtshof van Zuid-Afrika
8	hoofd van een technische dienst bouw- en woningdienst, directeur Stichting tot exploitatie van het gemeentelijk woningbezit
8	hoofdonderwijzer
8	hoofdonderwijzer aan de kweekschool
8	hoofdonderwijzer op een normaalschool (onderwijzersopleiding) in Rotterdam
8	hoofdonderwijzer op Texel
8	hoofdonderwijzer te Amsterdam
8	hoofdonderwijzer te Tijnje
8	hoofdonderwijzer van een lagere school, onderwijzer aan een MULO-school, leraar aan een lyceum
8	hoogleraar
8	hoogleraar in het Recht, rechter
8	hoogleraar informatica
8	hoogleraar literatuur wetenschappen
8	hoogleraar theologie in Groningen
8	hoogleraar, jurist, politicus, bankier
8	hoogleraar, predikant
8	huisarts
8	huisarts
8	huisarts te Rijnsburg
8	importeur van landbouw-werktuigen
8	Indisch ambtenaar, burgemeester, Tweede Kamerlid
8	ingenieur bij een raffinaderij
8	ingenieur bij het Amsterdamse Waterleidingbedrijf
8	ingenieur en secretaris van de centrale ondernemingsraad bij Koninklijke SHELL

8	inspecteur olie-winplassen van de Dordtsche Petroleummaatschappij op Sumatra (Ned.-Indië), president-directeur R.S. Stokvis & Zn. te Rotterdam
8	inspecteur van de geneeskundige dienst der zeemacht
8	internist
8	ir. Civiele techniek
8	jurist, politicus
8	kanselier bij Buitenlandse Zaken
8	kantoorbediende, directeur van "Van Gend & Loos"
8	kassier effectenkantoor "Schortinghuis en Stikker" te Groningen, directeur van effectenkantoor "Schortinghuis en Stikker" te Groningen
8	keel-, neus en oorarts
8	kernfysicus
8	koopman, viceconsul Zweden en Noorwegen
8	kunstschilder te Brussel, hoofdleraar aan de Tekenacademie te Rotterdam (1908-1918), directeur van de kunstacademie te 's-Hertogenbosch (1918-1923), directeur van de Rijksnormaalschool te Amsterdam (1923-1931), hoogleraar aan de Technische Hogeschool te Delft (1931-1942)
8	landbouwer, lid gemeenteraad van Wymbritseradeel
8	landeigenaar, wethouder
8	landeigenaar, wethouder
8	landsadvocaat
8	leraar economie, econoom in de directie van een grootwinkelbedrijf
8	leraar economie, handelswetenschappen en boekhouden aan de HTS te Heerlen
8	leraar Engels
8	leraar landbouwschool, leraar aan een HBS
8	leraar M.O.-Frans en staatsinrichting
8	leraar Nederlands
8	leraar wis- en natuurkunde, directeur van een Hogere Burgerschool
8	leraar wiskunde
8	lid bankiersfirma "Geertsema, Feith en Co." te Groningen, lid hoofddirectie Robaver (Rotterdamse Bankvereniging)
8	lid Raad Openbaar Lichaam Wieringemeer, landbouwer, lid gedeputeerde staten
8	Lid RvB ENKA N.V., gemeenteraadslid
8	lid van de hoofddirectie van Dura-bouw
8	margarine fabrikant
8	minister en commissaris van de Koning
8	minister president
8	Minister van justitie
8	minister, predikant
8	musicus
8	notaris
8	officier (generaal), divisiecommandant te Breda, militair attaché gezantschap te Parijs

8	officier der genie, directeur van gemeentewerken van Amsterdam (1873), hoofdingenieur der Spoorwegen, chef van dienst der Staatsspoorwegen (1882-1897)
8	onderwijzer
8	onderwijzer en leraar biologie
8	onderwijzer, hoofd openbare lagere school te Hoog- en Laag-Keppel, docent aan de Rijkskweekschool te Doetinchem
8	onderwijzer, inspecteur van het lager onderwijs
8	onderwijzer, leraar
8	onderwijzer, leraar Duits en hoofd van een ULO-school
8	politicus
8	politicus en vakbondsman
8	politicus, diplomaat
8	politicus, diplomaat
8	politicus, minister
8	predikant
8	predikant Evangelisch-Luthersche Kerk
8	predikant Gereformeerde kerk
8	predikant Nederlands Hervormde kerk, zendingspredikant in Zimbabwe, resp. te Bruinisse (1975-1980), Alphen aan den Rijn (1980-1985), Zaamslag (1985-1993), Puttershoek (1993-2000) en Katwijk (2006-2013). In 2000-2006 was hij zendingspredikant in Zimbabwe.
8	predikant Nederlandse Hervormde kerk
8	predikant Nederlandse Hervormde Kerk, predikant Nederlands Hervormde Gemeente te Suawoude en Tietjerk, predikant Nederlands Hervormde Gemeente te Garderen
8	predikant van de Nederlandse Hervormde Kerk
8	rechter
8	rechter Arrondissementsrechtbank te Rotterdam, vicepresident Arrondissementsrechtbank te Rotterdam, raadsheer Gerechtshof te Amsterdam, raadsheer Gerechtshof te 's-Gravenhage, raadsheer Hoge Raad der Nederlanden
8	rechter in de Arrondissementsrechtbank te 's-Hertogenbosch
8	rechter, president rechtbankpresident
8	rector van het Gymnasium Erasmianum te Rotterdam
8	referendaris, directeur PTT Eindhoven
8	registeraccountant
8	rijksaccountant
8	rubberplanter, Amsterdam Rubber te Medan (Sumatra)
8	statenlid Overijssel, Burgermeester Wijhe
8	steenfabrikant
8	substituut-griffier arrondissementsrechtbank, griffier van het kantongerecht te Ridderkerk (1876-1884), kantonrechter te Druten (1884-1889), raadsheer in het Gerechtshof te Arnhem (1889-)
8	tapijtfabrikant

8	televisiebuizengieter bij Philips, eigenaar van een kleine wetenschappelijke uitgeverij
8	textielfabrikant
8	textielfabrikant (firma "Van Agt en Zoonen") te Geldrop
8	textielhandelaar, gemeenteraadslid Bergen op Zoom
8	Tweede Kamerlid
8	Tweede Kamerlid, buitengewoon gezant van de Zuidafrikaanse Republiek
8	veearts, directeur van de keuringsdienst van vee en vlees te Roermond
8	verffabrikant
8	vertegenwoordiger (importeur) van een handelsonderneming in Nederlands-Indië en later (in Nederland) directeur
8	vicepresident rechtbank te Amsterdam, rechter Hof van Justitie van Curaçao
8	voorzitter College van Bestuur Erasmus Universiteit Rotterdam
8	voorzitter van de voedingsorganisatie TNO
8	Wedono (districtshoofd) regentenfamilie
8	werktuigbouwkundige, architect bij een waterschap (polderopzichter)
8	wethouder te Soerabaja
8	wijnhandelaar, gemeenteraadslid
8	winkelier, zuivelfabrikant te Rucphen
8	woninginrichter te Zwolle
8	zonder beroep, burgemeester
8	"Gestudeerd"